

Türkiye’de Anne Bakım Verme Davranışlarındaki Farklılıklar ve Bu Farklılıkların Psikolojik Stresle İlişkisi: Bir Doğal Gözlem Çalışması

Özlu Aran¹
Denver Üniversitesi

Ayşe Büşra İplikçi²
Akdeniz Üniversitesi

Emre Selçuk³
Sabancı Üniversitesi

Gül Günaydın⁴
Sabancı Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, annelerin bakım verme davranışlarındaki bireysel farklılıkları belirlemektir. Annelerin 7-13 ay yaş aralığındaki bebekleriyle olan etkileşimleri üç saatlik yoğun ev ziyaretlerinde Anne Davranışları Sınıflandırma Seti kullanılarak gözlemlenmiştir. Araştırmaya toplam 112 anne-bebek çifti katılmıştır. Q-faktör analizleri sonucunda iki farklı bakım verme profili ortaya çıkmıştır. İlk profil, *sıcaklık/duyarlılık*, bebeklerinin ihtiyaç ve isteklerine karşı duyarlı olan, bebekle olan yakın etkileşimden keyif alan ve etkileşimler sırasında bebeğin hızına uyum sağlayan anneleri tanımlamaktadır. *Kayıtsızlık/mesafelilik* olarak adlandırdığımız ikinci profil ise bebeklerin ihtiyaçlarına karşı ilgisiz ve sadece bebeğin ısrarla ilgi istediği durumlarda cevap veren anneleri tanımlamaktadır. Ayrıca, annenin psikolojik stresi *kayıtsızlık/mesafelilik* ile pozitif ilişki göstermiştir. Bu bulgular, annelerin günlük bakım verme davranışlarındaki kişisel farklılıkların tek bir duyarlılık boyutundan daha fazlasını temsil ettiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Annelerin bakım verme davranışları, anne duyarlılığı, Q-faktör analizi, doğal gözlem

Abstract

The aim of this study is to reveal naturally occurring variation in maternal caregiving behaviors. Mothers and their interactions with 7 to 13 month-old infants were observed in intensive three-hour-long home visits by using the Maternal Behavior Q-Set. One hundred and twelve mother-infant dyads participated in the study. Results of the Q-factor analysis revealed two different caregiving profiles. The first profile, *warmth/responsiveness*, describes mothers who are responsive to their infants’ needs and demands, enjoy intimate interactions with their infants, and follow the pace of the infants during interactions. The second profile, *indifference/aloofness*, describes mothers who are indifferent to the needs of their infants, and respond only if the infants persistently demand attention. Moreover, maternal distress was found to be positively correlated with the *indifference/aloofness* profile. These findings indicate that individual differences in everyday maternal caregiving represent more than one global sensitivity dimension.

Keywords: Maternal caregiving behaviors, maternal responsiveness, Q-factor analysis, naturalistic observation

Yazar Notu: Verilerin toplanmasında yardımcı olan Antalya İl Halk Sağlığı Müdürlüğü’ne ve gönüllü olan katılımcı anneler ve bebeklerine katkıları için teşekkür ederiz.

Yazışma Adresi: ¹Özlu Aran, Denver Üniversitesi, College of Arts, Humanities & Social Sciences, Department of Psychology (Sanat, Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü), 2155 S. Race St. Denver, CO 80208 ABD, ozlu.aran@du.edu, ORC-ID: 0000-0002-5864-9828

²Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, busraiplicki@akdeniz.edu.tr, ORC-ID: 0000-0001-6632-4647

³Doç. Dr., Sabancı Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Programı, emre.selcuk@sabanciuniv.edu, ORC-ID: 0000-0002-2955-4221

⁴Doç. Dr., Sabancı Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Programı, gul.gunaydin@sabanciuniv.edu, ORC-ID: 0000-0003-0490-4528

Gönderim Tarihi: 12.07.2018

Kabul Tarihi: 29.07.2019

Anne duyarlılığı, bebeğin duygusal işaretlerini anlama yetisi ve bu işaretlere verilen yanıtların hızı ve kalitesi olarak tanımlanır (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; Posada ve ark., 2016). Bebeklerin güvenli bağlanması açısından önemli bir faktör olan anne duyarlılığının, bebeklik dönemindeki duygusal gelişimden başlayarak, çocukların okul yıllarında sergiledikleri davranışlara ve hatta ilerleyen yıllarda kişiler arası ilişkilerde iletişime kadar geniş bir yelpazede etkileri görülmüştür (Bradley ve Corwyn, 2008; Pluess ve Belsky, 2010; Verhoeven, Junger, van Aken, Dekovic ve van Aken, 2007). Hayat boyu süren etkileri göz önünde bulundurulduğunda, anne duyarlılığı çalışmaları sadece erken dönem anne-bebek ilişkilerini inceleyen araştırmacılar için değil, yaşam boyu gelişimi konu edinen tüm bilim insanları için önem teşkil etmektedir. Bu çalışmanın amacı, anne duyarlılığının en etkili olduğu dönemlerden biri olan yaşamının ilk yılında, annelerin bakım verme davranışlarını Türkiye kültüründe incelemektir.

Kültürel Bağlamda Anne Duyarlılığı

Anne duyarlılığı üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Hollanda gibi Batı kültürlerini temel aldığını söylemek mümkündür (Sümer, Sayıl ve Kazak-Berument, 2016). Bu alanda çalışan birçok araştırmacı çalışmalarını ABD, Kanada ve Batı Avrupa'yı esas alarak yürütmüş ve anne duyarlılığı olarak tanımladığımız kavram bu ülkelerdeki çalışmalardan elde edilen bulgulara göre şekillenmiştir. Ancak, bu alandaki çalışmaların öncülerinden Ainsworth anne duyarlılığının farklı kültürlerde araştırılmasının hem evrensel hem de kültürlere özgü özelliklerini belirlemek açısından önemli olduğunu vurgulamıştır (Ainsworth ve ark., 1978). Kendisi de anne duyarlılığı üzerine ilk çalışmalarını Doğu Afrika'da yer alan Uganda'da yapmıştır (Ainsworth, 1967). Hem Ainsworth'un ilk çalışmaları hem de sonrasında yapılan kültürlerarası çalışmalar, anne duyarlılığının farklı kültürlerde benzer özellikler taşıyabileceğini göstermiştir (örn., Posada, Carbonell, Alzate ve Plata, 2004). Örneğin; Japonya, Fransa ve Amerika gibi farklı coğrafyalarda yaşayan annelerin çocuklarına bakım verme davranışlarında anlamlı değişiklikler bulunmamıştır (Bornstein ve ark., 1992). Benzer şekilde, Fiji, Kenya ve ABD'de yaşayan annelerin de bebeklerinin ihtiyaçlarına verdiği yanıtların genel olarak birbirine benzer özellikler gösterdiği gözlemlenmiştir (Broesch, Rochat, Olah, Broesch ve Henrich, 2016). Fakat, bu çalışmalara dayanarak duyarlılığın evrensel geçerliliği hipotezinin tamamen desteklendiğini söylemek mümkün değildir. Bağlanma üzerine yapılan geniş kapsamlı bir meta-analizde (DeWolff ve van Ijzendoorn, 1997) duyarlı ebeveynliğin evrensel olarak güvenli bağlanmayla ilişkili olduğu belirtilse de, van Ijzen-

doorn ve Sagi (1999) bu meta-analize Hindistan'dan ve Müslümanların yoğun olarak yaşadığı ülkelerden çok az çalışmanın dahil olduğunu altını çizmişlerdir. Ayrıca, duyarlı ebeveynlik kavramının farklı kültürlerde farklı davranış örüntüleriyle gözlemlenebileceğini destekleyen bulgular da vardır (Ainsworth, 1977; Lansford ve ark., 2005). Örneğin, yukarıda bahsedilen çalışmalarda bakım verme davranışlarındaki benzerliklere ek olarak, annelerin bebeklerine yaklaşımlarında nicel ve nitel farklılıklar gözlemlenmiştir. Fiji'de anneler bebeklerinin olumsuz duygu ifadelerine daha çok yanıt verirken, Amerika'daki annelerin bebeklerinin olumlu duygu ifadelerine daha çok yanıt verdiği bulunmuştur (Broesch ve ark., 2016). Ayrıca, annelerin bakım verme davranışları ve bu davranışların çocukları tarafından nasıl algılandığı toplumun kültürel yapısıyla bağlantılıdır. ABD gibi özerkliğin desteklendiği toplumlarda çocuğun ihtiyaç belirttiği durumlarda gereken yanıtı vermek duyarlı anelik olarak algılanmaktadır. Diğer bir yandan, Japonya gibi karşılıklı bağımlılığın yaygın olduğu kültürlerde ise duyarlı annelerden beklenen çocuğun işaret vermesine gerek kalmadan ihtiyacı belirlemek ve ona göre hareket etmektir. Bu fark göz önüne alındığında, Japonya'daki gibi toplulukçu kültürlerde anne bebeğin ihtiyaçlarını önceden anlayabilme yetisini artırmak için bebeğiyle daha sık fiziksel yakınlık sergilerken, ABD'deki gibi bireyci kültürlerde bu durum bebeğe gerekenden fazla ilgi göstermek olarak yorumlanabilir çünkü bu kültürlerdeki genel algı annenin görevinin bebek ihtiyacı belirttikten sonra başladığı yönündedir (Rothbaum, Weisz, Pott, Kazuo ve Morelli, 2000; Sümer ve ark., 2016). Özellikle anne-çocuk ilişkileri açısından, bu farklılıkların kültüre özgü olarak şekillendiğini ve kültüre uyumluluk sağlamaya yardımcı olduğunu söyleyebiliriz (Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010). Örneğin, Türkiye'de annenin çocuğuna karşı kaçınmacı davranışları daha olumsuz olarak algılanırken, annenin kaygılı olması ve çocuğuyla olan ilişkisinde fazlasıyla müdahaleci olması annenin duyarlı olarak algılanmasına neden olabilir (Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010). Kısaca, anne duyarlılığının evrensel özelliklerinin yanı sıra kültürel değişiklikler de gösterebilen bir kavram olduğu söylenebilir. Van Ijzendoorn ve Sagi'nin (1999) de altını çizdiği gibi bu kavramın evrensel ve kültürle özgü işlevlerini belirlemek adına farklı kültürlerde yapılmış daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de anne duyarlılığı çalışmaları genellikle çocuğun bağlanmasına odaklanmış ve bu çalışmalarda anne duyarlılığı öz bildirim veya kısa gözlem yöntemleriyle ölçülmüştür (örn., Gölbaşı ve Eğri, 2010; Yalçın, 2013). Ancak, anne duyarlılığını erken yaşantıda bakım verme davranışlarındaki doğal çeşitliliği gözlemleyerek ölçen çok az çalışma vardır (Metin-Orta, Çorapçı, Yağmurlu ve Aksan 2015; Selçuk ve ark., 2010; Sümer ve

ark., 2016). Bu çalışmaların tamamı bir yaşından büyük çocukları kapsamaktadır ve yaşamın ilk yılında anne duyarlılığındaki bireysel farklılıklara ilişkin bilgi edinilebilecek bir çalışma bulunmamaktadır. Halbuki, çocuklarda bağlanma özellikle yaşamın ilk yılının ikinci yarısında şekillenmeye başlamaktadır (Bowlby, 1977, 1988). Önceki araştırmalar bağlanma stiline en önemli belirleyicilerinden birinin de anne duyarlılığı olduğunu göstermiştir (van Ijzendoorn, Vereijken, Bakermans-Kranenburg ve Rikensen-Walraven, 2004). Bu nedenle, ilk bir yıllık dönemde anne duyarlılığının örüntülerini araştırmak büyük önem teşkil etmektedir. Ancak, bir yaş ve öncesi dönemde anne duyarlılığına dair bilgiler yoğunlukla ABD ve Hollanda verilerine dayanmaktadır (DeWolff ve van Ijzendoorn, 1997; Sümer, Sayıl ve Kazak-Berument, 2016). Bu çalışma, Türkiye kültüründe 7-13 aylık bebeklerin annelerinin bakım verme davranışlarını inceleyerek alanyazında var olan bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Fakat, bir kültürde belli bir şekilde tanımlanan bir olguyu başka bir kültürde eşdeğer şekilde değerlendirmek, bu olgunun gerçek anlamını yitirmesine veya yanlış anlaşılmasına neden olabilir (Rai ve Fiske, 2010). Örneğin, çocuğun bir işi kendi istediği gibi yapmasına müsaade etmek gibi ebeveyn davranışlarını Belçika'daki çocuklar etzerklik destekleyici olarak algılamak (Soenens ve ark., 2007), Gana'daki çocuklar ihmalkâr olarak değerlendirmektedir (Marbel ve Grolnick, 2013). Benzer şekilde, aslında olumsuz olarak görülen ebeveyn kontrolü, annenin çocuğun işaretlerini beklemeksizin duyarlı olması beklenen kültürlerde, düzeni sağlaması ve aile içindeki bağlılığı devam ettirmesi sebebiyle daha olumlu bir özellik olarak algılanabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005; Kağıtçıbaşı, 2007; Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010). Bu sebeplerle, anne duyarlılığı gibi kültürlerarası farklılık gösterebilecek kavramlar araştırılırken, öncelikle kavramın o kültürde nasıl tanımlandığı araştırılmalıdır. Bu nedenlerle, bu çalışmanın temel hedefi, Türkiye'de var olan anne davranış örüntülerini doğal ortamında gözlemleyerek tanımlamaktır.

Duyarlılık Ölçümleri

Anne duyarlılığını ölçmek için alanyazında farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan en temel olanları öz bildirim ve gözlem yöntemleridir. Öz bildirime dayalı yöntemler annelerin bebekleriyle olan uyumlarını ve bakım vermenin zorluklarına dair görüşlerini paylaştığı anketlerdir (Amankwaa ve Pickler, 2007). Öz bildirim yönteminin kısa sürede birçok kişiye uygulanması gibi bir takım avantajları olmasına rağmen, yanıtların kısıtlı davranış repertuarlarına bağlı olarak verilmesi, anne-bebek iletişiminin ayrıntılı özelliklerini yeterince yansıtmaması ve katılımcıların kendine hizmet eden yanlılık (self-serving bias) veya sosyal istenirlik yanlı-

lığına (social desirability bias) göre cevaplarını şekillendirmeleri gibi dezavantajları bulunmaktadır (Nederhof, 1985; Paulhus, 1991; Peltier ve Walsh, 1990). Diğer bir yöntem ise gözleme dayalı ölçümlerdir. Bu ölçümler, yapılan gözlemin uzunluğuna göre çeşitlilik gösterir. Örneğin bazı ölçümler, 10-15 dakikalık anne-bebek etkileşiminin kodlandığı yapılandırılmamış (doğal gözlem) gözlem (Feldman, 1998) ya da yarı yapılandırılmış (beraber oyun oynama, verilen problemi çözmeye) gözlem şeklinde olabilir (Crittenden ve Ainsworth, 1989). Kısa gözleme dayalı ölçümler, araştırmacı izlenimlerine dayandığı için kendine hizmet eden yanlılık problemini çözer ve daha tarafsız bir ölçüm ortaya koyar. Ancak, bu kısa gözlemler genellikle laboratuvar ortamında yapıldığından doğal ilişki örüntülerini gözlemlemek pek mümkün olmayabilir. Ayrıca, gözlem doğal ortamda gerçekleştirilse dahi bu denli kısa sürelerde gözlenen davranış repertuarı bir hayli sınırlı kalmaktadır.

Belirtilen yöntemlerin dezavantajları göz önünde bulundurulduğunda, ölçümleri anne ve bebeğin doğal ortamında ve daha geniş davranış repertuarını gözlemleyecek şekilde yapmak ölçümlerin güvenilirliğini artıracaktır. Aynı zamanda, bakım verme davranışlarındaki bireysel farklılıklar da mümkün olduğunca çeşitli boyutlarda gözlemlenebilecektir. Uzun gözleme dayalı teknikler bu koşulları sağlayarak güçlü birer ölçüm yöntemi olarak karşımıza çıkar. Uzun gözlem anne-çocuk ilişkisinin doğal ortamda izlenmesine olanak sağlar. Ayrıca, annelerin araştırmacının varlığına alışıp günlük rutinlerine dönebileceği bir ortam yaratarak araştırmacılara geniş bir davranış repertuarını gözleme imkânı sunar. Uzun süreli gözleme dayanan ölçüm tekniklerine örnek olarak geçerliliği ve güvenilirliği birçok kez test edilmiş "Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADDS)" gösterilebilir (Pederson ve Moran, 1995; Tarabulsy, Avgoustis, Phillips, Pederson ve Moran, 1997). ADSS'nin zaman açısından ve ekonomik açıdan dezavantajlı olduğu söylenebilir çünkü bu yöntem genelde iki araştırmacının yaklaşık üç saat süreyle katılımcıları evde ziyaret etmesini gerektirir. Ancak, laboratuvar ortamının aksine uzun süren gözlem, annenin belli bir noktadan sonra araştırmacının varlığına alışıp normal yaşantısına dönmeye sağlar. Böylece, yapılan gözlem annenin gerçek davranışlarına en yakın sonuçları ortaya koyar. Ayrıca, yaklaşık üç saatlik doğal gözleme dayanan ölçümler, 15 dakika gibi kısa süreli ölçümlere kıyasla anne-bebek etkileşiminin birçok bileşeninin gözlemlenmesine olanak sağlar. Örneğin, kısa süreli gözlemlerde yemek vakti etkileşimini ya da bir huzursuzluk anını anne ile çocuk beraber oyun oynarken gözlemlemek olası olmayabilir. Uzun süreli gözlemlerde ise bu tür etkileşimlere daha sık rastlanabilir. Ziyaret süresince gözlemlenen bu zengin davranış seçkisi, alanında uzmanlarca belirlenmiş ideal

anne ölçütüyle karşılaştırılır ve her anneye bir duyarlılık puanı atanır. Annelerin duyarlılık hakkındaki inançlarını 15 farklı ülkeden toplanan veride karşılaştıran bir çalışmaya göre, Türkiye'deki annelerin anne duyarlılığı hakkındaki inançları uzmanlarca belirlenmiş ideal anne ölçütüyle yaklaşık %68 oranında örtüşmektedir (Mesman ve ark., 2016). Bu oran yüksek bir örtüşme olarak değerlendirilse de %30 dan fazla bir farklılık olduğu da gözardı edilmemelidir.

ADSS'de dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri önceden belirlenmiş ideal anne ölçütünün Kuzey Amerika ve Avrupa örneklemeleri temel alınarak, bu ülkelerdeki uzmanlarca değerlendirilmiş olmasıdır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda ADSS ideal anne ölçütü kullanılmaya devam edilse de farklı kültürlerle göre belirlenmiş bu ölçütü kullanmak kültürlerarası farkları göz ardı etmesi sebebiyle çalışmaların güvenilirliğini ve geçerliğini etkileyecektir. Bu duruma bir çözüm Ainsworth'ün de önerdiği gibi, anneler arasında gözlemlenen anlamlı davranış örüntülerini saptamak ve o örneklemde var olan bakım verme davranışlarını belirlemek olabilir (Ainsworth ve ark., 1978). Yani, farklı bir kültürün normlarına uygun olan ölçütlerin alınıp yeni bir kültürde onların karşılığını aramak yerine, bu yeni kültürde anneler arasında ortak olarak sergilenen davranışları saptamak, araştırmacının o kültür içinde işlevsellik gösteren anne davranış örüntülerini belirlemesini sağlayacaktır. Bunun sağlanması önemlidir çünkü anne davranış örüntüleri aynı kültür içinde araştırıldığında dahi farklılıklar görülebilmektedir. Örneğin, aynı kültürden gelen yetişkin anneler tek bir davranış boyutu sergilerken, ergen anneler üç farklı davranış boyutu sergilemektedir (Bailey, Waters, Pederson ve Moran, 1999). Bu sebeple, bu araştırmanın öncelikli hedefi, Türkiye'nin çeşitli illerinden toplanan bir örneklemde annelerin oluşturduğu anlamlı davranış örüntülerini saptamaktır. Bu amaçla ADSS'ye özgü sınıflandırma yöntemi kullanılmış, ancak sonuçları değerlendirmek için diğer çalışmalardan farklı olarak anneler kendi içinde gruplandırılmıştır. Böylece anne davranış örüntüleri ABD veya Hollanda gibi Batı ülkelerinin kriterleri göz önünde bulundurulmadan incelenebilmektedir. Ayrıca bu davranış örüntülerinin bakım verme davranışlarının kritik bir belirleyicisi olduğu düşünülen psikolojik stres ile ilişkisi de incelenmiştir.

Annenin Psikolojik Stresinin Duyarlılıktaki Rolü

Anne duyarlılığının kalitesini belirleyen en önemli etkenlerden biri annenin psikolojik stres düzeyidir. Anne, bebeğine güvenli bağlanma ortamı yaratabilmek ve bebeğin ihtiyaçlarına duyarlı olabilmek için öncelikle kendini iyi hissetmelidir (Belsky ve Jaffee, 2006; Crnic, Gaze ve Hoffman, 2005; Crnic ve Low, 2002). Aksi durumlarda, yani annenin stres altında hissettiği za-

manlarda, olumsuz duygular artmakta, etkileşim düzeyi azalmakta ve çocuğa gösterilen ilginin kalitesi düşmektedir (Goodman ve Gotlib, 1999). Bu stresli durumlara örnek olarak depresyon ve kaygı seviyesindeki artışlar gösterilebilir.

Doğum sonrası ilk bir yıl boyunca anne duyarlılığının kalitesini belirleyen en önemli etkenlerden biri annenin doğum sonrası depresyon belirtileridir. Bu belirtilerin annenin bakım verme kapasitesini düşürdüğü bilinmektedir (Coyne, Low, Miller, Seifer ve Dickstein, 2007; Crockenberg ve Leerkes, 2003; Newland, Parade, Dickstein ve Seifer, 2016). Örneğin, bir çalışmada anne duyarlılığı seviyeleri riskli bulunan annelerin %75'i depresif belirtiler rapor etmiştir (Kemppinen, Kumpulainen, Moilanen ve Ebeling, 2006). Depresyonu yüksek anneler, çocuklarına karşı daha az duyarlılık gösterdikleri durumda çocuklarının gelişimini destekleyecek bir çevre sağlamakta güçlük çekebilirler. Örneğin, depresyon tanısı almış anneler, depresyon tanısı almamış annelere göre bebekleriyle oynadıkları oyunlarda bebeklerine daha az dokunmakta ve daha az sevecenlik göstermektedirler (Ferber ve ark., 2008). Aynı şekilde, depresyon belirtileri yüksek olan annelerin genellikle çocuklarına daha az ilgi gösterdikleri, çocukların ihtiyaçlarını anlamakta güçlük çektikleri ve çocuklarına karşı gösterdikleri duygusal tepkilerde daha donuk oldukları bilinmektedir. Ayrıca, bu annelerin çocuklarına daha az sınır koydukları ve koysalar dahi bu sınır ve kuralları takip edemedikleri bulunmuştur (Feldman, 2007; Goodman ve Gotlib, 1999).

Doğum sonrası depresyonun yanı sıra, annelerin kaygı düzeyi de duyarlılığı etkileyen önemli bir faktördür. Birçok çalışma kaygı düzeyi yüksek annelerin kaygı düzeyi düşük annelere göre, oyun oynarken veya günlük doğal etkileşim sırasında bebeklerine karşı duyarlılıklarının daha düşük olduğunu işaret etmektedir. Kaygı seviyesi yüksek annelerin çocuklarıyla etkileşimlerinde kopukluklar yaşadıkları, çoğu zaman çocukla eş zamanlı hareket edemedikleri, çocuklarının ihtiyaçlarına zamanında cevap veremedikleri ve çocuklarına karşı daha az sıcaklık gösterdikleri bilinmektedir (Feldman ve ark., 2009; Nicol-Harper, Harvey ve Stein, 2007; Pereira, Barros ve Mendonc, 2012; Tarabulsky ve ark., 2008).

Depresyon ve kaygının anne duyarlılığı ile ilişkisi incelendiğinde hem kaygı hem depresyon belirtileri olan annelerin çocuklarına daha düşük duyarlılık sergiledikleri bulunmuştur (Candelaria, Teti ve Black, 2011; Plamondon ve ark., 2015). Bir çalışmada depresyon tanısı almış anneler yüksek ve düşük kaygı düzeyi olmak üzere iki gruba ayrılmış ve bu grupların bebekleriyle etkileşimleri incelenmiştir. Kaygı düzeyi yüksek olan gruptaki annelerin bebeklerine yönelttikleri gülümseme, oyun oynama ve taklit etmeyi başlatıcı davranışlarının kaygı düzeyi düşük olan gruptaki annelere göre daha az oldu-

ğu saptanmıştır (Field ve ark., 2005). Bir başka deyişle, annelerin yaşadığı kaygı ve depresyonun bebeklerine karşı sergiledikleri ilgi-bakım davranışlarına yansıtıldığı görülmektedir.

Kaygı, depresyon ve duyarlılık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, Field ve arkadaşlarının (2005) yaptığı çalışma dışında genelde kaygı ve depresyonun duyarlılıkla olan ilişkisini birbirinden bağımsız olarak ele almıştır. Ayrıca, hangi bozukluğun anne duyarlılığıyla ilişkisinin daha güçlü olduğuna dair elde edilen bulgular çelişmektedir. Örneğin, Feldman ve arkadaşları (2009) yaptıkları karşılaştırmada kontrol grubu annelerine nazaran kaygı bozukluğu olan annelerde daha düşük duyarlılık seviyeleri görmüşlerdir. Ancak, en düşük duyarlılık seviyesi majör depresif bozukluk tanısı alan annelerde gözlemlenmiştir. Bir başka çalışma ise (Ierardi, Ferro, Trovato, Tambelli ve Crugnola, 2018) çoklu regresyon analizine tabi tutulduğunda kaygının depresyona kıyasla anne duyarlılığını daha güçlü bir şekilde yordadığını bulmuştur. Psikoloji alanyazınında kaygı ve depresyonun eş zamanlı (komorbid) tanı ve belirti özellikleri sergilediği bilinmektedir (Clark ve Watson, 1991). Bu şekilde kaygı ve depresyon gibi birbirleriyle yüksek korelasyon gösteren değişkenler, bir başka değişkeni açıklarken geniş bir ortak varyans göstermektedir. Bu nedenle bu çalışmada kaygı ve depresyonun hem birbirinden bağımsız hem de eş zamanlı etkileri incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Yukarıda belirtildiği üzere anne duyarlılığı hakkında yapılmış çalışmalar çoğunlukla ABD, Kanada ve Kuzey Avrupa gibi Batı toplum normlarına ve örneklemelerine uyum göstermektedir. Bu nedenle, ağırlıklı olarak Batı toplumlarında incelenen anne duyarlılığını farklı kültürlerde incelemek hem bilimsel hem pratik anlamda bir gerekliliktir. Kültürel değerlere uyarlanmış ölçüm yöntemleriyle hedef gruplar daha iyi tanınır ve daha sağlıklı veri elde edilebilir. Böylece, olası müdahale çalışmalarları da daha etkili şekilde uygulanabilir.

Bu bilgiler ışığında, bu çalışmanın hedefi Türkiye’de yaşayan annelerin duyarlılık örüntülerini belirlemek ve bu örüntülerle annelerin kaygı ve depresyon seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla, benzer davranışları sergileyen anneler kendi içinde gruplandırılmış ve bu ortak davranışlara göre ortaya çıkan bakım verme örüntüleri tespit edilmiştir. Böylece anne duyarlılığı, Batı kültürlerine özgü duyarlılık kalıplarına göre değerlendirilerek değil, örneklemdeki anne davranış örüntüleri baz alınarak incelenmiştir. Ayrıca, geniş bir repertuvarda gözlem yapabilmek için, anne davranışları güvenilirliği yüksek ve üç saatlik gözleme dayanan ADSS ile ölçülmüştür.

Yöntem

Örneklem

Çalışmaya 7-13 ay arası bebeği olan, evli ve eşiyile yaşayan toplam 112 anne katılmıştır. Ev ziyaretleri başta Ankara (50) olmak üzere, Muğla (21), İzmir (17), Antalya (15) ve İstanbul (9) şehirlerinde yapılmıştır. Bebeklerin yaş ortalaması 10.48 aydır ($S = 1.67$). Örneklemdeki bebeklerin 100’ünün yaşı 9-13 ay arasındadır. Geri kalan bebekler ise 8 aylık ($n = 10$) ve 7 aylıktır ($n = 2$). Doğum sırasına göre çocukların 69’u (%61.61) ilk, 33’ü (%29.46) ikinci, dördü üçüncü (%3.57) ve iki tanesi (%1.79) dördüncü çocuktur.

Annelerin yaş ortalaması 30.14’tür ($S = 4.07$, $ranj = 20-41$). Eğitim durumu için herhangi bir ön koşul belirlenmemiştir. Örneklemdeki annelerin 21’i ilkokul veya ortaokul (%18.74), 17’si lise (%15.18), 15’i yükseköğretim (%13.39), geriye kalan 59’u lisans veya lisansüstü bir program (%52.68) mezunudur. Annelerin üçü işsizdir (%2.68), 51’i ücretli bir işte çalışmamakta (%45.54) ve 55’i ücretli bir işte çalışmaktadır (%49.11). Üç anne (%2.68) ise çalışma durumlarını belirtmemiştir. Ailelerin gelir seviyesi açık uçlu olarak sorulmuştur ve aylık hane içi gelir ortalaması 4663.430 TL’dir ($S = 3013.47$, $ranj = 600-12500$). Annelerin çocuğun bakımı için kimlerden yardım aldığı sorulduğunda 76 tanesi (%67.86) çocuklarına bakarken yardım aldığını belirtmiştir. Bu annelerin 17’si (%15.18) babadan, 46’sı (%41.07) aileden birinden, 12’si (%10.71) eve gelen bir bakıcıdan, bir tanesi (%.89) ise bir komşudan yardım aldığını rapor etmiştir.

Veri Toplama Araçları

Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS). Pederson ve Moran (1995) tarafından geliştirilen ve Selçuk ve arkadaşları (2010) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ADSS, anne duyarlılığını doğal gözleme dayanarak ölçmektedir. ADSS çeşitli bakım verme davranışlarını betimleyen 90 maddeden oluşmaktadır (örn., “*Ziyaret süresince bebeğin ne yaptığını takip eder.*”, “*Bebeğin sıkıntı ve rahatsızlık işaretlerine doğru ve yerinde karşılık verir.*”). Doğal gözlemin hemen ardından gözlemci, bu 90 maddeyi sınıflandırmak için her kümede on madde olacak şekilde dokuz kümeye dağıtır. İlk üç küme (1, 2 ve 3) anneyi en az tanımlayan davranışları; son üç küme (7, 8 ve 9) anneyi en çok tanımlayan davranışları; ortada kalan üç küme ise (4, 5 ve 6) anneyi tanımlamanın güç olduğu ya da gözlem sırasında karşılaşılmayan davranışları temsil etmektedir. Örneğin, “*Ziyaretçiyle sohbet gibi başka faaliyetler yaparken bile bebeğin stres içeren ve içermeyen tüm işaretlerine cevap verir.*” maddesinde, bebeğin neredeyse tüm işaretlerine yanıt veren bir anne yedi, sekiz veya dokuzuncu kümelere yerleştirilirken, neredeyse tüm işaretlerini yanıtız

bırakan bir anne bir, iki veya üçüncü kümelerle yerleştirilir. Ancak, annenin bebeğin işaretlerine hem yanıt verdiği hem de vermediği durumlar da gözlemlenebilir. Özellikle yanıt verme ve vermeme sayıları başa baş gidiyorsa bu madde- nin anneyi ne çok tanımladığı ne de az tanımladığı söyle- nebilir. Benzer şekilde, anne ziyaretçiyle sohbet gibi başka faaliyetler yaparken, bebeğin herhangi bir işaret vermemiş olması da muhtemeldir. Bu gibi durumlarda bu madde orta- da kalan dört, beş veya altıncı kümelerle yerleştirilmek- tedir. Bu rakamlar aynı zamanda annenin bu davranışlar- dan aldığı puanları da temsil etmektedir. Puanlama ziyaret süresince anne ve çocuğun günlük doğal etkileşimine en az şekilde müdahale eden iki gözlemci tarafından gerçekle- ştirilir. Yapılan gözlemin nesnelliliğini test etmek için her iki gözlemcinin ziyaret bittikten sonra yaptığı puanlamalar karşılaştırılır. Bu çalışmada iki gözlemci arasındaki uyum .61 ve .93 aralığındadır ($Ort. = .85, S = .08$). Annenin aldığı puanı iki gözlemcinin sınıflandırmalarının ortalaması temsil etmektedir. Bu ortalamanın bir anlam ifade etmesi için ideal anne ölçütüyle karşılaştırması yapılır. Bu ölçüt, bakım veren davranışları ve bağlanma süreçleri üzerinde uzmanlaşmış 10 araştırmacıya ideal anne algısına uygun olacak şekilde ADSS sınıflandırması yaptırılarak belirlen- miştir (Pederson, Moran, Sitko, Campbell, Ghesquire ve Acton, 1990). Bu sınıflandırmaların ortalaması ideal anne- yi temsil etmektedir. Bir annenin genel duyarlılık puanı, o anneye dair yapılan gözlemin sınıflandırma puanı ile ideal anne ölçütünün ne kadar korelasyon gösterdiğine bağlıdır. Bu bağlamda, +1'e yakın bir korelasyon değeri yüksek du- yarlılıkta bir anneyi temsil ederken -1'e yakın bir korelas- yon değeri düşük duyarlılıkta bir anneyi temsil etmektedir.

Bu çalışmada, ADSS'nin genel prosedüründen farklı olarak annelerin iki gözlemci tarafından belirlen- en sınıflandırmalarının ideal anne ölçütüyle korelasyo- nu test edilmemiştir. Bunun yerine örneklemdaki anne davranışı örüntülerini belirlemeye yarayan başka bir yöntem olan *Q-Faktör Analizi* kullanılmıştır. Bu analizin temel amacı, örneklemdaki annelerden benzer davranış sergileyenleri belirleyerek, anneleri davranış örüntüle- rine göre gruplamaktır. Bu teknik kullanılırken analizin tam sayı değerleri üzerinden yapılması gerektiği için iki gözlemcinin ortalaması yerine ilk gözlemcinin değerleri temel alınmıştır. İlk gözlemci belirlenirken araştırmacı- ların gittikleri ziyaret sayısı kıstas alınmıştır. Dolayısıyla, ziyaretlerin 95'i (%85.71) makalenin ilk iki yazarı tarafından gerçekleştirildiği için ilk gözlemci olarak en çok bu araştırmacılar seçilmiştir. Geri kalan ziyaretlerde de iki araştırmacıdan tecrübeli olanın puanlandırmaları tercih edilmiştir. Bu analizin ayrıntıları veri analizi kıs- mında anlatılmaktadır.

Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği (EDDÖ). Cox, Holden ve Sagovsky (1987) tarafından geliştirilen öz bildirim ölçeğinin amacı annelerin anketi doldurdukları günden önceki hafta içinde duygu durum- larını belirlemektir. EDDÖ'nün Türkçe uyarlaması ile geçerlik, güvenilirlik ve tutarlılık çalışmaları Enginde- niz, Küey ve Kültür (1997) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek dörtlü Likert tipi 10 maddeden oluşur ve her bir madde 0-3 arasında puanlanır (örn., "*Nedensiz yere kendimi sıkıntılı ya da endişeli hissediyorum.*", "*Kendi- mi üzüntülü ya da çökkün hissediyorum.*"). Bir, iki ve dördüncü hariç yedi madde tersine dönmüş maddelerdir. Annelerin depresyon puanı tüm maddelerin ortalaması alınarak hesaplanmıştır ($Ort. = 1.88, S = .39$). Bu çalış- mada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's alpha) .75 olarak bulunmuştur. Bu rakam ölçeğin iç tutarlılık se- viyesinin iyi olduğunu göstermektedir (Cronbach, 1951).

Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği (DSKÖ). Spielberger, Gorsuch ve Luschene (1970) tarafından 14 yaş üstü bireylerin hem durumluk hem de sürekli kaygı seviyelerini ölçmek için geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Öner ve Le Compte (1983) tarafından yapılmıştır. Durumluk ve Sürekli Kaygı olmak üzere iki alt boyutu olan ölçek toplamda 40 adet dörtlü Likert biçiminde madde içerir. Bu çalışmada sadece kişinin kendini nasıl hissettiğini ölçen Sürekli Kaygı Alt Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekte dört sınıfta toplanan cevap seçenekle- ri, "(1) Hemen hiçbir zaman", "(2) Bazen", "(3) Çok zaman" ve "(4) Hemen her zaman" şeklindedir. Bu ölçekte doğrudan maddeler, olumsuz duyguları (örn., "*Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim.*"); tersine dönmüş mad- deler ise olumlu duyguları ifade eder (örn., "*Genellikle sakin, kendine hâkim ve soğukkanlıyım.*"). Bu sebeple, yüksek puanlar yüksek kaygı seviyelerini, düşük puanlar düşük kaygı seviyelerini gösterir. Annelerin kaygı puanı tüm maddelerin ortalaması alınarak hesaplanmıştır ($Ort. = 2.00, S = .38$). Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .83 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Araştırmanın etik izni Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin etik kurulundan alınmıştır. Her anne-bebek çifti birer kere ziyaret edilmiştir. Annelerden gözlem ve anket yoluyla veri toplanmıştır. Ziyaret başında annelerden bir kopyası kendilerinde kalacak şekilde iki adet yazılı gönüllü katılım formu imzalamaları istenmiştir. Anneleri- nin gönüllü katılım beyanının ardından yaklaşık üç saat ($Ort. = 186.64$ dk., $S = 17.81$ dk.) süren ev ziyaretleri 11 ziyaret hariç her seferinde toplam sekiz araştırmacının ikisi tarafından gerçekleştirilmiştir¹. Araştırmacılar ziyareti tamamlamadan önce annelerden anketleri doldurma-

1 Bu 11 ziyaretin altısı lojistik sorunlar nedeniyle tek araştırmacı tarafından, beşi ise üç araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Üç araştırmacının bulunduğu ziyaretlerde üçüncü araştırmacı gözleme eğitim amaçlı katılmış olup, sadece iki ana araştırmacının ADSS sınıflandırmaları analizlerde göz önünde bulundurulmuştur. Bu 11 ziyaret veriden çıkarıldığında da tüm analizlerin sonuçları burada rapor edilenlerle aynı kalmıştır.

larını istemiştir. Her iki araştırmacı da evden ayrıldıktan hemen sonra anne davranışlarını ADSS kullanarak puanlamıştır. Anne davranışlarına dair ses veya görüntü kaydı alınmadığı için puanlandırmaların aynı gün içinde tamamlanmasına özen gösterilmiştir.

Veri Analizi

Annelerin bakım verme davranış örüntülerini belirlemek amacıyla ADSS gibi Q-sıralama yöntemi kullanılan (her puanı alan eşit sayıda madde içeren) ölçekler için geliştirilen *Q-Faktör Analizi (Ters Faktör Analizi)* yapılmıştır. Araştırmalarda ölçek maddelerini gruplamak için yaygın olarak Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmaktadır. ADSS gibi Q-sıralama yöntemleri kullanılan ölçümlerde ise bir kümeye yüklenebilecek madde sayısı önceden belirlidir. Bu durum da faktör analizinin temel koşullarından olan her bir gözlemin birbirinden bağımsız olması varsayımını karşılamamaktadır. Örneğin, eğer dokuzuncu kümede yer alacak maddelerin sayısı ona tamamlanmışsa, 11. maddenin dokuzuncu kümede yer alma ihtimali bulunmamaktadır. Bu durumda 11. maddenin alacağı puan diğer gözlemlere bağlı olarak belirlenmek zorundadır. Bu varsayım ihlali göz önünde bulundurulduğunda, faktör analizi yöntemi ile faktör yapısını incelemek sağlıklı bir yaklaşım değildir. Q-faktör analizinin temel özelliği, değişkenler (ölçek maddeleri) arasındaki ilişkileri analiz etmek yerine katılımcılar arasındaki ilişkileri incelemek ve birbiriyle ilişkili olan katılımcıları gruplamaktır (Stephenson, 1953). Ayrıca, bu analiz sadece katılımcıları gruplamakla kalmayıp belirlenen katılımcı gruplarına göre ölçek maddelerinin nasıl dağıldığını göstermektedir. Böylece hem bir arada gruplanan annelerin hem de bu annelerin gösterdiği ortak davranışların belirlenmesi mümkün olmaktadır.

Bu analizi yapmak için ilk olarak veri setinde satırlar ve sütunların yeri değiştirilir. Böylece katılımcılar sütunları oluştururken, ölçek maddeleri satırları oluşturur. Verinin bu şekilde yeniden yapılandırılmasıyla, analiz birbirinden bağımsız katılımcıları test edeceği için değişkenler arası bağımsızlık varsayımı da karşılanmış olur. Bu analiz için R programı “qmethod” paketi kullanılmıştır (Zabala, 2014).

Anne davranış profilleri belirlendikten sonra, her annenin bu profillerden aldığı puanlar hesaplanmış ve bu puanların annelerin kaygı ve depresyonu ile olan ilişkisi test edilmiştir. Kaygı ve depresyon değişkenleri arasındaki yüksek ilişki sebebiyle bu iki değişkeni birbirinden bağımsız değerlendirmenin yanı sıra, kaygı ve depresyon puanlarının birleşimi ile oluşturulan annenin psikolojik stresi olarak adlandırdığımız bir değişkenle de analizler tekrarlanmıştır. Dolayısıyla, anne profilleri ile kaygı ve depresyon arasındaki ilişki, öncelikle kaygı ve depresyon değişkenleri ayrı ayrı ele alınarak, daha sonra

ikisi birlikte tek bir modelde incelenerek ve son olarak kaygı ve depresyon puanlarının ortalamalarından elde edilen psikolojik stres değişkeniyle test edilmiştir.

Bulgular

Q-Faktör analizi

Yapılan Q-faktör analizi için, yeniden yapılandırılmış veri seti ilk olarak Temel Bileşenler Analizine (Principal Component Analysis) tabi tutulmuş ve Varimax döndürme uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre öz değerleri birden büyük olan üç olası faktör bulunmuştur. Faktörlerin öz değerlerine göre oluşturulan çizgi grafiği ve 2. ve 3. faktör arasındaki yüksek korelasyon ($r = .90$) sebebiyle, verinin iki temel boyutta analiz edilmesinin daha uygun olduğu öngörülmüştür. Bir sonraki aşama olarak iki-boyutlu çözüm yolu kullanılmıştır.

İki-boyutlu Temel Bileşenler Analizi, döndürme yapılmadan uygulandığında iki boyut arası korelasyon .32 olarak bulunmuştur. İlk boyutun varyansın %70.96'sını, ikinci boyutun ise %5.04'ünü açıkladığı görülmektedir. Analizler Varimax döndürme uygulanarak tekrarlandığında ise açıklanan varyansın birinci faktör için %59.30; ikinci faktör için %16.70 ve toplamda %76 olduğu saptanmıştır. İki faktör arası korelasyon .53'tür. Bu analize göre ilk profilin 101, ikinci profilin ise 11 anneyi tanımladığı görülmüştür. Bu bulgular, örneklemden annelerin iki farklı grup olarak ayrıştığını göstermektedir.

Bir sonraki aşamada bu gruplardaki annelerin gösterdiği ortak davranışlar belirlenmiş ve iki grup bu davranışlara göre isimlendirilmiştir. Bu amaçla, Q-faktör analizine özgü olarak hesaplanan ve her grup için 90 maddenin dokuz puana eşit olarak dağıtıldığı sonuçlar temel alınmıştır. Bu dağılımlar, o gruba dahil olan annelerin ortak davranışlarını yansıtacak şekilde yapılmıştır. Başka bir deyişle, bu dağılımda dokuz puan alan maddeler bu gruptaki annelerin ortak davranışlarını en çok tanımlayan; bir puan alan maddeler ise en az tanımlayan maddeler olarak değerlendirilmiştir. Faktörlerin isimlendirilmesi her bir faktör için bir ve dokuz puan alan maddeler incelenerek yapılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, maddelerin iki faktör arası ayırt edici bir rolü olup olmadığının göz önünde bulundurulmasıdır. Q-faktör analizi sonucunda, her madde ayırt edici veya ayırt edici olmayan madde olarak işaretlenmektedir. Örneğin, “*Annenin tepkileri gecikmeli olduğundan bebek annesinin tepkisiyle onu doğuran hareket arasında bağlantı kuramaz*” maddesi her iki faktör için de en çok tanımlayan maddeler arasında yer alabilir, fakat bu madde artık faktörler arası bir ayırt edici özellik taşımamaktadır (Stephenson, 1953; Zabala, 2014). Bu sebeple, faktörleri isimlendirirken ayırt edici olmayan maddelerden çok ayırt edici maddelere odaklanılmaktadır. Bu çalışmada

Tablo 1. Sıcaklık/Duyarlılık Profilini Tanımlayan Maddeler

En az tanımlayan maddeler	En çok tanımlayan maddeler
5. B ile yakın etkileşim sırasında acemice ve tedirgin davranışlar gösterir.	47. Sevgisini dokunarak, okşayarak gösterir.
22. B'ye karşı kendini kapatır ve onun ilgi isteklerini fark etmez.	57. B'yle etkileşimden keyif aldığı belli olur.
61. B'nin fiziksel temas veya yakınlık isteğinden rahatsız olur.	62. B'nin tepkilerinden de anlaşıldığı gibi, B'nin ipuçlarını doğru yorumlar.
66. Mütemediyen tepkisizdir.	65. B'nin verdiği işaretlere (ihtiyaçlarına) cevap verir.
83. B ile etkileşimi sırasında uzak, ilgisiz.	72. B gülümsediğinde ve sesler çıkardığında fark eder.

Not. B: Bebek.

da bu tür maddeler çıkarıldıktan sonra faktörler, en çok tanımlayan ve en az tanımlayan maddeler göz önünde bulundurularak isimlendirilmiştir (Tablo 1 ve Tablo 2). Her iki tabloda da görüleceği gibi ayırt edici olmayan maddeler çıkarıldıktan sonra; ilk faktörü en az ve en çok tanımlayan beşer madde, ikinci faktörü en çok tanımlayan altı ve en az tanımlayan dört madde kalmıştır. Bu faktörler annelerin genel davranış örüntülerini açıkladığı için, anne davranış profilleri olarak adlandırılmaları daha uygun görülmüştür.

İlk profilde, *sıcaklık/duyarlılık*, bebeklerinin ihtiyaç ve isteklerine karşı duyarlı olan, bebekle olan yakın etkileşimden keyif alan ve etkileşimler sırasında bebeğin ritmine uyum sağlayan anneler tanımlanmaktadır. Buna göre bu profildeki anneler, bebeklerinin işaretlerini takip etmekte ve bu işaretlere yanıt vermektedir. Bebeklerine karşı olan sevgilerini göstermekten çekinmezler. Bu profili en az tanımlayan davranış özellikleri ise bebeklerin işaretlerinin farkına varmamak, onlara karşı kendini kapatmak ve etkileşimlerde uzak ve mesafeli olmaktır.

İkinci profilde, *kayıtsızlık/mesafelik*, bebeklerin ihtiyaçlarına karşı ilgisiz ve sadece bebeğin ısrarla ilgi istediği durumlarda cevap veren anneler tanımlanmaktadır. Bu profilde tanımlanan anneler, bebeklerinin işaretlerini yakalamakta güçlük çeker ve bebeklerinin ritmini takip etmekte zorlanırlar. Bu profili en az tanımlayan davranış ise çoğunlukla bebeğin her hareketini çok yakından takip etmektir.

Annenin Psikolojik Stresi ile Anne Davranışları Arasındaki İlişki

Annenin psikolojik stresi ve davranış profilleri ara-

sındaki ilişki test edilmeden önce iki grup demografik veriler açısından karşılaştırılmıştır. Bu veriler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Q-faktör analizi sonuçlarına dayanarak ve her annenin belirlenen profile ne kadar yüklendiğine karşılık gelecek şekilde, her bir anne için *sıcaklık/duyarlılık* ve *kayıtsızlık/mesafelik* puanları oluşturulmuştur. Bu puanların annenin doğum sonrası depresyon ve genel kaygı düzeyi ile ilişkisi Tablo 4'te gösterilmiştir. Alanyazına paralel olarak, bu çalışmada depresyon ve kaygı belirtileri arasındaki korelasyonun yüksek olduğu saptanmıştır ($r = .69$). Bu sebeple, analizlerde bu iki değişken hem ayrı ayrı hem de bir arada regresyon analizlerine dahil edilmiştir.

Öncelikle depresyon ve kaygı puanları, her iki anne profili ile hem ayrı ayrı hem de iki değişkeni de modele ekleyerek bir seri regresyon analizine tabi tutulmuştur. Bu analizlerin her iki yöntemle de yapılmasının temel sebebi, depresyon ve kaygının anne profillerini yordama gücünü en doğru şekilde incelemektir. Analizlerde depresyon ve kaygının tek tek incelendiğinde görülen etkilerinin iki değişkenin birlikte analiz edildiğinde ortadan kaybolması, kaygı ve depresyonun anne davranışları ile ilişkilerinin bu iki değişkenin ortak semptomlarından kaynaklanabileceğine işaret etmektedir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre, tek başına incelendiğinde, depresyon *sıcaklık/duyarlılık* profilini yordamazken ($\beta = -.09$, $t = -1.00$, $p = .322$, %95 GA [-.060, .020]); kaygı negatif olarak yordamıştır ($\beta = -.19$, $t = -2.04$, $p = .044$, %95 GA [-.080, -.001]). Depresyon ve kaygıyı bir arada incelediğimiz regresyon modelinde ise *sıcaklık/duyarlılık* profilini ne depresyon ($\beta = .07$, $t = .57$, $p = .573$, %95 GA [-.039, .071]), ne

Tablo 2. Kayıtsızlık/Mesafelilik Profilini Tanımlayan Maddeler

En az tanımlayan maddeler	En çok tanımlayan maddeler
2. Ziyaret süresince B'nin ne yaptığını takip eder.	4. Ziyaretçilerle ilgilenirken B'nin ne yaptığını farkında olmaz.
27. Ziyaretçiyle sohbet gibi başka faaliyetler yaparken bile B'nin stres içeren ve içermeyen tüm işaretlerine cevap verir	6. B'nin ziyaretçilerle etkileşime girmesini destekler.
49. B'yle etkileşim için isteklidir, fırsat kollar.	25. Dikkatini aynı anda hem B'ye hem de diğer işlere vermeyi beceremediği için B'nin ipuçlarını kaçıır.
74. B'nin keşif davranışları konusunda kaygılıdır (örn., sürekli başında dikilir).	41. B'yle olan etkileşimlerinde nesnelere (oyuncak, yemek vb.) aracı olarak kullanır.
	67. Sadece sık, uzun süren veya şiddetli sıkıntılara tepki verir.
	76. B'yi yatıştırmak için yakın fiziksel temas kullanır.

Not. B: Bebek.

de kaygı ($\beta = -.24, t = -1.86, p = .066, \%95 \text{ GA } [-.107, .004]$) yordamıştır. Bir başka deyişle, bu profil için annelerin kaygı durumlarının aslında özgün bir etkisi varken depresyonla birlikte incelendiğinde bu etki kaybolmuştur.

Kayıtsızlık/mesafelilik profili için kaygı ve depresyon ayrı ayrı analiz edildiğinde, hem kaygı ($\beta = .23, t = 2.44, p = .016, \%95 \text{ GA } [.007, .068]$) hem de depresyon bu profile ilişkilidir ($\beta = .19, t = 2.06, p = .041, \%95 \text{ GA } [.001, .062]$). Depresyon ve kaygının bir arada incelendiği modelde ise, kaygı ($\beta = .18, t = 1.38, p = .170, \%95 \text{ GA } [-.013, .072]$) ve depresyon ($\beta = .07, t = .53, p = .596, \%95 \text{ GA } [-.031,$

$.053]$), *kayıtsızlık/mesafelilik* profilini yordamamıştır. Bu profil için kaygı ve depresyon tek başlarına incelendiklerinde anlamlı olmalarına rağmen, birlikte incelendiklerinde bu etkileri yitirmelerinin sebebi paylaştıkları ortak semptomlar olabilir. Bu iki değişken arasındaki yüksek korelasyon düşünüldüğünde, depresyon ve kaygı puan ortalamaları alınarak bir psikolojik stres puanı oluşturulmuştur. Bu değişken oluşturulduktan sonra her iki anne profili için regresyon analizleri yapılmıştır. Analizler sonucunda, annelerin psikolojik stresi, *sıcaklık/duyarlılık* profilini yordamazken ($\beta = -.16, t = -1.65, p = .103, \%95 \text{ GA } [-.079, -.007]$); *kayıtsızlık/mesafelilik* profilini yor-

Tablo 3. Anne Profillerinin Demografik Açından Karşılaştırılması

	Sıcaklık/Duyarlılık	Kayıtsızlık/Mesafelilik
Depresyon	1.86 (.39)	2.05 (.35)
Kaygı	1.97 (.37)	2.26 (.29)
Ücretli bir işte çalışan anneler	%97.00	%90.91
Bakımda Yardım Alma	%67.33	%36.36

Not. Standart sapma değerleri parantez içinde gösterilmiştir. Ortalama kaygı seviyeleri için anlamlı bir fark bulunmuştur $F(110, 111) = 5.97, p = .016$; fakat, depresyon puanları için gruplar arası anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(110, 111) = 2.32, p = .130$.

Tablo 4. Değişkenler Arası Korelasyonlar

	Kaygı	Depresyon	Sıcaklık/Duyarlılık	Kayıtsızlık/Mesafelilik
Kaygı	1	.69**	-.19*	.23*
Depresyon		1	-.09	.19*
Sıcaklık/Duyarlılık			1	-.74**
Kayıtsızlık/Mesafelilik				1
<i>Ort.</i>	2.00	1.88	.74	.38
<i>S</i>	.38	.39	.21	.16

Not. * $p < .05$, ** $p < .001$.

damıştır ($\beta = .23$, $t = 2.46$, $p = .016$, %95 GA [.008, .074]).²

Ayrıca son olarak, kaygı ve depresyon ile anne davranışları arasındaki ilişki geleneksel ADSS yönteminde kullanılan ideal anne kriteriyle de test edilmiştir. Buna göre ideal anneyle korelasyon gösteren anne duyarlılık puanları ile ne kaygı ($p = .169$) ve depresyon ($p = .738$), ne de psikolojik stres ($p = .353$) arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

Tartışma

Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki anne bakım verme davranış örüntülerini doğal gözleme dayanan, dış geçerliği yüksek bir yöntemle belirlemektir. Uzun süreli ev gözlemine dayanan bu yöntem, Türkiye'de 7-13 yaş aralığında bebeği olan annelerle ilk defa çalışılmıştır. Ayrıca önceki çalışmalardan farklı olarak, anne bakım verme davranışlarındaki varyasyonu belirlemek için örnekleme gözlemlenen anne davranış örüntüleri belirlenmiştir. Ortaya çıkan davranış örüntülerinin annenin psikolojik stresi ile ilişkisi de araştırılmıştır. Buna göre,

alanyazındaki araştırmalara paralel olarak annelerin büyük çoğunluğu *sıcaklık/duyarlılık* profilinde yer almıştır. Sıcaklık/duyarlılık profiline ek olarak *kayıtsızlık/mesafelilik* olarak adlandırılan ikinci bir profil de tanımlanmıştır. Bu iki profilden sadece *kayıtsızlık/mesafelilik* profili annenin psikolojik stresi ile ilişkili bulunmuştur.

Türkiye'de anne bakım verme davranışlarına dair yapılan çalışmalarda genelde duyarlılık envanterleri veya kısa süreli ve yapılandırılmış gözlem teknikleri kullanılmıştır (Gölbaşı ve Eğri, 2010; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yalçın, 2013). Uzun süreli doğal gözlem yapılan çalışmalarda ise çocuk katılımcıların 2-5 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Metin-Orta ve ark., 2013; Selçuk ve ark., 2010; Sümer ve ark., 2016). Bu çalışmada ise anne davranışları 7-13 ay yaş aralığında bebekleri olan annelerde üç saatlik ev ziyaretleri sırasında gözlemlenmiştir. ADSS Türkiye'de bu yaş grubunda ilk olarak bu çalışmada kullanılmıştır. Bu ölçüm uzun süreli doğal gözlemi mümkün kılması ve günlük etkileşime dair birçok davranışın araştırmacılar tarafından değerlendirilmesine olanak sağlaması açısından önemli bir yöntemdir. Ayrıca bu çalışmada, ABD'li ve Kuzey Avrupalı araştırmacılar tarafından

2 Araştırmalar anne duyarlılığını yordayan önemli değişkenlerden birinin de annenin eğitim düzeyi olduğunu göstermektedir (Meins, Fernyhough, Fradley ve Tuckey, 2001; Wang, Christ, Mills-Koonce, Garrett-Peters ve Cox, 2013). Bu sebeple bu çalışmada kullanılan depresyon, kaygı, psikolojik stres ve bakım verme profillerinin annelerin eğitim düzeyine göre ne şekilde farklılaştığı ayrıca analiz edilmiştir. Buna göre depresyon [$F(6, 105) = 1.11$, $p = .364$] ve psikolojik stres [$F(6, 105) = 1.88$, $p = .091$] eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Kaygı seviyesi yalnızca ortaokul mezunu annelerde ($Ort. = 2.27$, $S = .10$) yüksek lisans mezunu annelere ($Ort. = 1.84$, $S = .08$) göre daha yüksek görülmüştür, $p = .022$. *Sıcaklık/duyarlılık* profili için sadece yüksek lisans mezunu anneler ($Ort. = .82$, $S = .04$) ortaokul mezunu annelerden ($Ort. = .58$, $S = .06$) daha duyarlı olarak bulunmuştur, $p = .031$. *Kayıtsızlık/mesafelilik* profilinde ise yüksek lisans mezunu anneler ($Ort. = .24$, $S = .03$) ortaokul ($Ort. = .51$, $S = .04$, $p < .001$), lise ($Ort. = .46$, $S = .03$, $p < .001$) ve yüksekokul ($Ort. = .44$, $S = .04$, $p < .001$) mezunu olan annelere; üniversite ($Ort. = .34$, $S = .02$, $p = .011$) mezunu anneler de ortaokul mezunu annelere göre daha az kayıtsız ve mesafeli olarak bulunmuştur. Bulgular eğitimin duyarlılık ve psikolojik stres ile ilişkili olabileceğini göstermiştir. Fakat, bu çalışmanın temel amacı eğitim farkını araştırmak olmadığı için veride her eğitim düzeyinde eşit katılımcı yoktur. Dolayısıyla, gelecek çalışmalarda eğitim düzeyleri arasındaki farklılıkların daha geniş bir örnekleme ve gruplar arası eşit dağılım olacak şekilde test edilmesi daha uygun olacaktır.

belirlenen ve Türkiye kültürüyle farklılıklar gösteren ideal anne kriterini kullanmak yerine benzer davranışlar sergileyen anneler gruplandırılmıştır. Bu sayede anne bakım verme profilleri belirlenmiş ve anneler davranışlarının o profildeki diğer annelerle örtüşme oranı üzerinden puanlanmıştır. Böylece örneklemedeki bireysel farklılıkların daha ayrıntılı bir şekilde saptanması mümkün olmuştur.

Annelerin iki farklı boyutta davranış örüntüleri gösterdiği bulunmuştur. Bu profillerden ilki olan *sıcaklık/duyarlılık*, bebekleriyle canlı ve istekli etkileşimler sergileyen ve bebeklerin ihtiyacı olduğunda ulaşılabilir olan anne bakım verme davranışlarından oluşmaktadır. Bu anneler bebeklerinin yalnız olumsuz işaretlerine değil olumlu işaretlerine de sık sık yanıt vermekte, onlarla yakın temas kurmakta ve bu etkileşimlerden keyif almaktadırlar. İkinci profil, *kayıtsızlık/mesafelilik*, ise bebekleriyle ancak bebeğin ısrarla ihtiyacını belirttiği durumlarda etkileşime giren anne bakım verme davranışlarını tanımlamaktadır. Yani bu profildeki annelerin duygusal anlamda ulaşılabilirlikleri düşüktür. Başka bir deyişle, bu anneler genelde bebekleri ısrarla ihtiyacını belli ettiğinde ulaşılabilir olmaktadır. Ancak, temel ihtiyaçlar dışındaki durumlarda bebeğin birçok işaretini kaçırmakta, kendiliğinden etkileşime girmemekte ve genelde bir aracı nesne (oyuncak, yemek vb.) üzerinden etkileşim kurmaktadır. Kısacası, bu profile *kayıtsızlık/mesafelilik* olarak adlandırılan anne davranışı bebeklerin duygusal ihtiyaçlarına karşı gösterilen yetersiz ilgi ve bebekle doğrudan ve canlı etkileşime sık geçilmemesinden kaynaklanan uzaklıktır.

Bu çalışmanın bulguları benzer yöntemleri kullanarak farklı kültürlerde anne davranışlarını inceleyen çalışmalarla karşılaştırıldığında bazı farklılıklar görülmektedir. Örneğin, Bailey, Moran, Pederson ve Bento (1999, 2007) Kanada'da yaptıkları çalışmalarında ergen ve yetişkin annelerin bir yaşındaki çocuklarına yönelik davranışlarını incelemiştir. Yetişkin annelerde "kabullenme/düşmanlık-reddetme" olarak adlandırdıkları tek bir anne davranış boyutu saptarlarken, ergen annelerde buna ek olarak iki farklı profil daha tanımlamışlardır ("ihmal/duyarlı etkileşim" ve "müdahaleci"). İlginç bir şekilde bu çalışmadaki *sıcaklık/duyarlılık* anne profili Bailey ve arkadaşlarının (1999, 2007) yetişkin profiliyle benzerlik gösterirken, *kayıtsızlık/mesafelilik* profili ergen annelerdeki "ihmal/duyarlı etkileşim" profiliyle benzerlik göstermektedir. Üçüncü profil olan "müdahaleci" profil ile bu çalışmadaki profiller örtüşme göstermemektedir. Bailey ve arkadaşlarının (2007, 1999) bulguları ile bu çalışmanın sonuçlarının karşılaştırılması kültürlerarası farklılıkları işaret etmektedir. Aynı zamanda, birçok çalışma tarafından kabul edilen genel duyarlılık kavramına ve bu kavramın kriterlerine uygunluk gösteren anne profilinin iki kültürde de var olduğu görülmektedir. Benzer şekil-

de, ABD, Fiji ve Kenya'da yaşayan anneleri karşılaştıran Broesch ve arkadaşları (2016) da bebeklere verilen duygusal yanıtların her kültürde var olduğunu saptamıştır. Her kültürde duygusal olarak yanıtlayıcı olan anne sayısı, yanıtlayıcı olmayanlardan daha fazladır. Kültürden kültüre değişiklik gösteren ana unsur bu yanıtların Kuzey Amerikalı (%75) anneler tarafından Fijili (%62) ve Kenyalı (%38) annelere göre daha fazla gösterilmesidir. Mevcut çalışmada ortaya çıkan iki anne profilinde de annelerin bebeklerin ihtiyaçlarını tümüyle yanıtızsız bıraktığını söylemek doğru olmaz. Ancak, *sıcaklık/duyarlılık* profilindeki anneler, *kayıtsızlık/mesafelilik* profilindeki annelere göre duygusal yanıtlarını yanıtımsız ve etkileşime daha eğilimlidirler. Bu da duyarlılığın en önemli unsuru olan ve tutarlı bir şekilde diğer çalışmalarda da karşımıza çıkan karşılıklı alışverişin önemini bir kere daha göstermektedir (Posada ve ark., 2016).

Bu çalışmada annelerin bakım verme davranışları ile ilişkili olabilecek anne kaygı ve doğum sonrası depresyon seviyeleri de incelenmiştir. Kaygı ve depresyonun benzer belirtiler gösterdiği bilinmesine rağmen genel görüş ikisinin birbirinden ayrıldığı yönündedir (Beurs, Hollander-Gijsman, Helmich ve Zitman, 2007; Brown, Chorpita ve Barlow, 1998; Joiner, Catanzaro ve Laurent, 1996). Bu görüşü savunan Clark ve Watson'ın (1991) öne sürdüğü kaygı ve depresyonun üçlü modeline göre bu iki değişken özgün semptomları barındıran iki faktörün yanı sıra ortak semptomlardan oluşan üçüncü bir faktör de barındırmaktadır. Ortak semptomlar daha çok duygusal stresi gösteren kaygılı ve depresif ruh hali, sosyal stres, huzursuzluk, asabiyet, aşagılık ve reddedilme duyguları gibi genel belirtiler olarak karşımıza çıkar. Fiziksel gerginlik, titreme ve panik gibi fizyolojik uyarılma semptomları kaygıya özgü; ilgi ve haz kaybı, ağlama nöbetleri, umutsuzluk ve yalnızlık gibi düşük olumlu duygulanıma işaret eden semptomlar ise depresyona özgü faktörü oluşturmaktadır. Kaygı ve depresyonun üçlü modeli, kaygı ve depresyon ölçümlerinde karşılaşılan yakın ve güçlü ilişkinin nedeninin yukarıda bahsedilen ortak semptomlar olduğunu ileri sürmektedir (Watson ve ark., 1995). Örneklemedeki belirtilerin klinik düzeye ulaşmasıyla kaygı ve depresyon arasındaki farklılıklar daha ayırt edici hale gelmektedir. Başka bir deyişle, üçlü modele neden olduğu ileri sürülen ortak semptomlara klinik olmayan örneklerde daha çok rastlanmaktadır (Hiller, Zaudig ve Bose, 1989).

Benzer şekilde, klinik bir örnekleme olmayan bu çalışmada da annelerin kaygı ve depresyon puanları arasındaki korelasyonun yüksek olduğu görülmektedir ($r = .69$). Bu yüksek korelasyon ve klinik olmayan örneklemede çalışılmış olması sebepleriyle kaygı ve depresyon hem ayrı ayrı hem de aynı model içinde test edilmiştir. Beklendiği üzere, kaygı ve depresyon tek başlarına ana-

liz edildiğinde anne davranışları üzerinde anlamlı etkileri bulunurken, aynı modelde test edildiklerinde üçlü modelle tutarlı olarak bu etkiler bulunamamıştır. İki değişkenin anne duyarlılığı üzerindeki etkilerinin değişkenler beraber analiz edildiğinde kaybolmasının nedeninin ortak semptomlar olduğu düşünülmüştür. Tüm bu bilgiler ışığında, analizler bu iki değişkenin ortalamasından oluşturulan psikolojik stres değişkeniyle tekrarlanmıştır. Kaygı ve depresyon puanlarının bir bileşimi olan psikolojik stres yalnızca ikinci anne profiliyle (*kayıtsızlık/mesafelilik*) ilişkili bulunmuştur. Bu bulgu, annenin yaşadığı stresin anne duyarlılığını olumsuz etkilediğini gösteren birçok çalışmayla uyumluluk göstermektedir (Kertz, Smith, Chapman ve Woodruff-Borden, 2008; Tester-Jones, Mahen, Watkins ve Karl, 2015). Doğum sonrası depresyon belirtileri gösteren annelerin bebekleriyle olan ilişkileri gözlemlendiğinde duygularını daha az belli ettikleri ve bebeklerinin sesli işaretlerine zamanında cevap veremedikleri bilinmektedir (Fleming, Ruble, Flett ve Shaul, 1988; Kluczniok ve ark., 2016). Aynı zamanda psikolojik stresle duyarlı annelik arasında anlamlı ilişki bulmayan birçok çalışma mevcuttur (Ciciolla, Crnic ve West, 2013; Glöggler ve Pauli-Pott, 2008; Logsdon ve ark., 2014; Tarabulsy ve ark., 2005). Bu çalışmada da anne davranışlarını tek boyutta inceleyen çalışmalarda tanımlanan duyarlı anne profiline içerik olarak benzerlik gösteren *sıcaklık/duyarlılık* profili annenin psikolojik stresine ilişkili bulunmamıştır.

Psikolojik stres ile ilişki gösteren *kayıtsızlık/mesafelilik* ise ilk profile kıyasla daha az duyarlı annelik davranışlarının ön planda olduğu bir profildir. Burada öncelikle dikkat edilmesi gereken nokta, bu iki profilin birbirinin tam tersi olmadığıdır. Örneğin, iki profildeki anneler de bebeklerinin ihtiyaçlarını belli bir ölçüde karşılamaktadır. *Kayıtsızlık/mesafelilik* profilindeki annelerin farkı, bu ihtiyaçları görmek için daha fazla işaret beklendileridir. Bu durum, iki profildeki anneleri iki kutuplu şekilde ayırtmaz. Sadece ilk profildeki anne davranışlarının ikinci profildekilerden daha olumlu bir atmosfer yarattığı söylenebilir. Bu da psikolojik stresin (özellikle depresyonun) olumlu anne davranışlarıyla anlamlı bir ilişki göstermezken olumsuz anne davranışlarını yordadığını doğrulamaktadır (Lovejoy, Graczyk, O'Hare ve Neuman, 2000). Hatta Sidor, Kunz, Schweyer, Eickhorst ve Cierpka (2011)'ya göre, depresif belirtilerin anne duyarlılığı üzerinde olumsuz etki göstermesi semptomların ağırlığına bağlıdır. Yani, sadece yüksek semptomatoloji düşük anne duyarlılığını yordamaktadır. Bu durum, veri analiziyle ilgili olarak da açıklanabilir. Önceki birçok anne duyarlılığı çalışmasında anne davranışlarının tek bir boyut üzerinden incelenmesi, anne duyarlılığı ve annenin psikolojik stresindeki ilişkinin gözden kaçırılmasına sebep olmuş olabilir (Ciciolla, Crnic ve West,

2013; Logsdon ve ark., 2014; Tarabulsy ve ark., 2005). Örneğin, bu çalışmada da geleneksel ADSS yönteminde kullanılan ideal anne kriterine göre elde edilen tek boyutlu anne duyarlılığı değişkeni psikolojik stresle ilişkili bulunmamıştır. Ancak, Q-faktör analizi gibi bir yöntemle örneklemdaki davranış örüntüleri daha ayrıntılı olarak belirlendiğinde, psikolojik stresin sadece olumsuz profille ilişkileneceği anne duyarlılığı ve psikolojik stres arasındaki ilişkinin daha ayrıntılı olarak ortaya konmasını sağlamıştır.

Anne stresine yönelik müdahale programlarının stresi düşürerek anne duyarlılığının artmasını sağladıkları bilinmektedir (Brahm ve ark., 2015; King, Priddis ve Kane, 2015). Mevcut çalışmada daha olumsuz özellikler atfedilen ve daha çok kaygı gösteren *kayıtsızlık/mesafelilik* profili, olası bir müdahale çalışmasında asıl müdahale edilmesi gereken anne davranışlarını tanımlamaktadır. Benzer şekilde ilerleyen çalışmalar veya farklı risk gruplarındaki annelerle yapılacak çalışmalar annelerin bakım verme davranışlarıyla ilgili farklı profiller ortaya koyabilir. Örneğin, işsizlik veya hamilelik nedeniyle işten çıkarılma gibi ekonomik zorluklar annelerin psikolojik stresini artırabilir ve bakım verme kalitesini olumsuz etkileyebilir (Sturge-Apple, Jones ve Suor, 2017). Bu gibi durumlarda annelerin göstereceği davranış örüntüleri farklılaşabilir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre bebeğe gösterilen duyarlılık ve psikolojik stres konularında desteğe ihtiyacı olan anneler ikinci profile toplanmaktadır. Bunun gibi tanımlaması doğru yapılmış bir gruba yöneltilen bir müdahale çalışmasının hem ekonomik hem de zaman kazandıran bir çözüm olacağı düşünülebilir. Örneğin, Bailey ve arkadaşlarının (2007) ADSS'yi Q-Faktör yöntemi ile analiz ederek buldukları toplam üç faktörden yalnızca bir tanesinin belirleyici düzeyde bağlanma tipiyle ilişkili olduğu görülmüştür. Bu durumda düzensiz bağlanma oranını düşürmeyi amaçlayacak bir müdahale çalışmasının yalnızca bu profildeki annelere yönelmesi en doğru ve etkili yöntem olacaktır. Benzer şekilde, bu çalışmada da olumsuz bakım verme davranışları içeren ikinci profile 112 anneden yalnız 11'i yerleşmiş, dolayısıyla olası bir müdahalenin öncelikle bu anneler için gerekli olabileceği düşünülmüştür.

Bu araştırmada bir takım kısıtlayıcı faktörler bulunmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan aile ziyaretleri farklı şehirlerde ve farklı sosyoekonomik düzeydeki ailelerle yapılmıştır. Gelecek çalışmalar annelerin bakım verme profillerini belirli gruplarda, özellikle riskli gruplarda inceleyebilir. Bu sayede, bu çalışmada olduğu gibi risk grupları daha etkili bir şekilde belirlenebilir. Her ne kadar bu çalışma yoğun gözlem yöntemiyle gerçekleştirilmiş olsa da ADSS ölçümünde önceden belirlenmiş davranışları içeren toplamda 90 madde bulunmaktadır. Bu durum anne davranışlarını incelerken bazı ayrıntı-

ların göz ardı edilmesine neden olmuş olabilir. Yine de diğer anne duyarlılığı ölçüm yöntemlerine kıyasla daha uzun gözlem süresi ve ev ziyaretlerinin en az iki araştırmacı tarafından yapılması bu çalışmada hem anne davranışlarının daha iyi gözlemlenmesini sağlamış hem de gözlemlerin nesnellliğini artırmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma anne duyarlılığı kavramının farklı kültürlerde benzer şekilde gözlemlenebileceğini ve davranış örüntüleri açısından farklı profillerin ortaya çıkabileceğini göstermiştir. Ayrıca ADSS odaklı gözlemin Türkiye’de 7-13 ay yaş aralığındaki bebeklerin annelerine de geçerli bir şekilde uygulanabildiği görülmüştür. ADSS yöntemini duyarlılık ölçütüne bağlı olarak kullanmayı hedefleyen bundan sonraki çalışmalar için kültüre özgü bir duyarlılık ölçütü oluşturmanın çok daha gerçekçi bulgular elde edilmesini sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ainsworth, M. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. N. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M. D. S. (1977). Attachment theory and its utility in cross cultural research. In P. H. Leiderman, S. R. Tulkin ve A. Rosenfield (Eds.), *Culture and infancy. Variations in human experience*. (pp 49-67). New York: Academic Press.
- Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of love*. Oxford, England: Johns Hopkins Press.
- Amankwaa, L. ve Pickler, R. (2007). Measuring maternal responsiveness. *Journal of the Association of Black Nursing Faculty*, 18, 4-15.
- Bailey, H. N., Moran, G., Pederson, D. R. ve Bento, S. (2007). Understanding the transmission of attachment using variable-and relationship-centered approaches. *Development and Psychopathology*, 19, 313-343. doi: 10.1017/S0954579407070162.
- Bailey, H. N., Waters, C. A., Pederson, D. R. ve Moran, G. (1999). Ainsworth revisited: An empirical analysis of interactive behavior in the home. *Attachment & Human Development*, 1, 191-216. doi: 10.1080/14616739900134231.
- Belsky, J. ve Jaffee, S. R. (2015). The multiple determinants of parenting. D. Cicchetti ve D. J. Cohen (Der.), *Developmental psychopathology* içinde (ss. 38-85), John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ: USA. doi: 10.1002/9780470939406.ch2.
- Beurs, E., Hollander-Gijsman, M. E., Helmich, S. ve Zitman, F. G. (2007). The tripartite model for assessing symptoms of anxiety and depression: Psychometrics of the Dutch version of the mood and anxiety symptoms questionnaire. *Behavior Research Therapy*, 45, 1609-1617. doi: 10.1016/j.brat.2006.07.004.
- Bornstein, M.H., Tal, J., Rahn, C., Galperin, C., Lamour, M., Ogino, M., Pecheux, M., Azuma, H. ve Tamis-LeMonda, C. (1992). Functional analysis of the contents of maternal speech to infants of and 13 months in four cultures: Argentina, France, Japan, and the United States. *Developmental Psychology*, 28, 93-603. doi: 10.1037/0012-1649.28.4.593.
- Bradley, R. H. ve Corwyn, R. F. (2008). Infant temperament, parenting, and externalizing behavior in first grade: a test of the differential susceptibility hypothesis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 49, 124-131. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01829.x.

- Brahm, P., Cortázar, A., Fillol, M. P., Mingo, M. V., Vielma, C. ve Aránguiz, M. C. (2015). Maternal sensitivity and mental health: does an early childhood intervention programme have an impact?. *Family Practice*, *33*, 226–232. doi: 10.1093/fampra/cmz071.
- Broesch, T., Rochat, P., Olah, K., Broesch, J. ve Henrich, J. (2016). Similarities and differences in maternal responsiveness in three Societies: Evidence from Fiji, Kenya, and the United States. *Child Development*, *87*, 700–711. doi:10.1111/cdev.12501.
- Brown, T. A., Chorpita, B. F ve Barlow, D. H. (1998). Structural relationships among dimensions of the DSM-IV anxiety and mood disorders and dimensions of negative affect, positive affect, and autonomic arousal. *Journal of Abnormal Psychology*, *107*, 179–192. doi: 10.1037/0021-843X.107.2.179.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. *British Journal of Psychiatry*, *130*, 201–210.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Candelaria, M., Teti, D. M. ve Black, M. (2011). Multi-risk infants: Predicting attachment security from sociodemographic, psychosocial, and health risk among African American preterm infants. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *52*, 870–877. doi: 10.1111/j.1469-7610.2011.02361.x.Multi-risk.
- Ciciolla, L., Crnic, K. A. ve West, S. G. (2013). Determinants of change in maternal sensitivity: Contributions of context, temperament, and developmental risk. *Parenting, Science and Practice*, *13*, 178–195. doi: 10.1080/15295192.2013.756354.
- Clark, L. A. ve Watson, D. (1991). Tripartite model of anxiety and depression: Psychometric evidence and taxonomic implications. *Journal of Abnormal Psychology*, *100*, 316–336. doi: 10.1037/0021-843X.100.3.316.
- Coyne, L. W., Low, C. M., Miller, A. L., Seifer, R. ve Dickstein, S. (2007). Mothers' empathic understanding of their toddlers: Associations with maternal depression and sensitivity. *Journal of Child and Family Studies*, *16*, 483–497. doi: 10.1007/s10826-006-9099-9.
- Cox, J. L., Holden, J. M. ve Sagovsky, R. (1987). Detection of postnatal depression development of the 10-item Edinburgh Postnatal Depression Scale. *The British Journal of Psychiatry*, *150*, 782–786.
- Crittenden, P. M. ve Ainsworth M. D. S. (1989). Child maltreatment and attachment theory. D. Cicchetti ve V. Carlson (Der.), *Handbook of child maltreatment* içinde (ss. 432–463). New York: Cambridge University Press.
- Crnic, K.A. ve Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. M. Bornstein (Der.), *Handbook of parenting: Vol 5. practical issues in parenting* içinde (ss. 243–267), Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Crnic, K. A., Gaze, C. ve Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant and Child Development*, *14*, 117–132. doi: 10.1002/icd.384.
- Crockenberg, S. C. ve Leerkes, E. M. (2003). Parental acceptance, postpartum depression, and maternal sensitivity: Mediating and moderating processes. *Journal of Family Psychology*, *17*, 80–93. doi: 10.1037/0893-3200.17.1.80.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, *16*, 297–334.
- DeWolff, M. S. ve van IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development*, *68*, 571–591.
- de Sousa, P., Sellwood, W., Fien, K., Sharp, H., Pickles, A., Hill, J., ... ve Bentall, R. P. (2017). Mapping early environment using communication deviance: A longitudinal study of maternal sensitivity toward 6-month-old children. *Development and Psychopathology*, 1–11. doi: 10.1017/S0954579418001189.
- Dittrich, K., Fuchs, A., Bermpohl, F., Meyer, J., Führer, D., Reichl, C., ... ve Möhler, E. (2018). Effects of maternal history of depression and early life maltreatment on children's health-related quality of life. *Journal of Affective Disorders*, *225*, 280–288. doi: 10.1016/j.jad.2017.08.053.
- Edwards, R. C. ve Hans, S. L. (2016). Prenatal depressive symptoms and toddler behavior problems: The role of maternal sensitivity and child sex. *Child Psychiatry & Human Development*, *47*, 696–707. doi: 10.1007/s10578-015-0603-6.
- Engindeniz, A.N., Küey, L. ve Kültür, S. (1997). Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği Türkçe formu geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Bahar sempozyumları 1. kitabı*, 51–52, Ankara: Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Feldman R. (1998). *Mother-newborn coding system manual*. Tel Aviv, Israel: Bar-Ilan University Press.
- Feldman, R. (2007). Parent-infant synchrony and the construction of shared timing; physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, *48*, 329–354. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01701.x.
- Feldman, R., Granat, A. D. I., Pariente, C., Kanety, H., Kuint, J. ve Gilboa-Schechtman, E. (2009). Maternal depression and anxiety across the postpartum

- year and infant social engagement, fear regulation, and stress reactivity. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 48, 919–927. doi: 10.1097/CHI.0b013e3181b21651.
- Ferber, S. G., Feldman, R. ve Makhoul, I. R. (2008). The development of maternal touch across the first year of life. *Early Human Development*, 84, 363–370. doi: 10.1016/j.earlhumdev.2007.09.019.
- Field, T., Hernandez-Reif, M., Vera, Y., Gil, K., Diego, M., Bendell, D. ve Yando, R. (2005). Anxiety and anger effects on depressed mother–infant spontaneous and imitative interactions. *Infant Behavior and Development*, 28, 1–9. doi: 10.1016/j.infbeh.2004.06.003.
- Fleming, A. S., Ruble, D. N., Flett, G. L. ve Shaul, D. L. (1988). Postpartum adjustment in first-time mothers: Relations between mood, maternal attitudes, and mother–infant interactions. *Developmental Psychology*, 24, 71–81. doi: 10.1037/0012-1649.24.1.71.
- Glöggler, B. ve Pauli-Pott, U. (2008). Different fear-regulation behaviors in toddlerhood: Relations to preceding infant negative emotionality, maternal depression, and sensitivity. *Merrill-Palmer Quarterly*, 54, 86–101. Erişim Tarihi (26 Kasım 2018), <http://www.jstor.org/stable/23096080>.
- Goodman, S. H. ve Gotlib, I. H. (1999). Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: A developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychological Review*, 106, 458–490. doi: 10.1037/0033-295X.106.3.458.
- Gölbasi, Z. ve Eğri, G. (2010). Doğum sonu dönemde annenin bakımına yönelik yapılan geleneksel uygulamalar. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 32, 276–282.
- Gueron-Sela, N., Camerota, M., Willoughby, M. T., Vernon-Feagans, L. ve Cox, M. J. (2018). Maternal depressive symptoms, mother–child interactions, and children’s executive function. *Developmental Psychology*, 54, 71. doi: 10.1037/dev0000389.
- Hatzinikolaou, K. ve Murray, L. (2010). Infant sensitivity to negative maternal emotional shifts: Effects of infant sex, maternal postnatal depression, and interactive style. *Infant Mental Health Journal*, 31, 591–610. doi: 10.1002/imhj.20265.
- Hiller, W., Zaudig, M. ve Bose, M. V. (1989). The overlap between depression and anxiety on different levels of psychopathology. *Journal of Affective Disorders*, 16, 223–231. doi: 10.1016/0165-0327(89)90077-3.
- Hwa-Froelich, D. A., Loveland Cook, C. A. ve Flick, L. H. (2008). Maternal sensitivity and communication styles: Mothers with depression. *Journal of Early Intervention*, 31, 44–66. doi: 10.1177/1053815108324754.
- Ierardi, E., Ferro, V., Trovato, A., Tambelli, R. ve Crugnola, C. R. (2018). Maternal and paternal depression and anxiety: Their relationship with mother–infant interactions at 3 months. *Archives of Women’s Mental Health*, 1–7. doi: 10.1007/s00737-018-0919-x.
- Joiner, T. E., Catanzaro, S. J. ve Laurent, J. (1996). Tripartite structure of positive and negative affect, depression, and anxiety in child and adolescent psychiatric inpatients. *Journal of Abnormal Psychology*, 105, 401–409.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self, and human development, across cultures: Theory and applications* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 403–422. doi: 10.1177/0022022105275959.
- Kaplan, P. S., Burgess, A. P., Sliter, J. K. ve Moreno, A. J. (2009). Maternal sensitivity and the learning-promoting effects of depressed and nondepressed mothers’ infant-directed speech. *Infancy*, 14, 143–161. doi: 10.1080/1525000015250000802706924.
- Kempainen, K., Kumpulainen, K., Moilanen, I. ve Ebeling, H. (2006). Recurrent and transient depressive symptoms around delivery and maternal sensitivity. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60, 191–199. doi: 10.1080/08039480600635975.
- Kertz, S. J., Smith, C. L., Chapman, L. K. ve Woodruff-Borden, J. (2016). Maternal sensitivity and anxiety: Impacts on child outcome. *Child & Family Behavior Therapy*, 30, 153–171. doi: 10.1080/07317100802060336.
- King, K. L., Priddis, L. E. ve Kane, R. T. (2015). Enhancing maternal sensitivity and emotional well-being through a preventative parent–child relationship intervention in a community setting. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 1582–1592. doi: 10.1007/s10826-014-9962-z.
- Kluczniok, D., Boedeker, K., Fuchs, A., Hindi Attar, C., Fydrich, T., Fuehrer, D., ... ve Herpertz, S. C. (2016). Emotional availability in mother–child interaction: The effects of maternal depression in remission and additional history of childhood abuse. *Depression and Anxiety*, 33, 648–657. doi: 10.1002/da.22462.
- Lansford, J. E., Chang, L., Dodge, K. A., Malone, P. S., Oburu, P., Palmérus, K., ... Quinn, N. (2005). Physical discipline and children’s adjustment: Cultural normativeness as a moderator. *Child Development*, 76, 1234–1246. doi: 10.1111/j.1467-8624.2005.00847.x.

- Logsdon, M. C., Bennett, G., Crutzen, R., Martin, L., Eckert, D., Robertson, A., ... Flamini, L. (2014). Preferred health resources and use of social media to obtain health and depression information by adolescent mothers. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing, 27*, 163–168. doi: 10.1111/jcap.12083.
- Lovejoy, M. C., Graczyk, P. A., O'Hare, E. ve Neuman, G. (2000). Maternal depression and parenting behavior: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 20*, 561–592. doi: 10.1016/S0272-7358(98)00100-7.
- Marbell, K. N. ve Grolnick, W. S. (2013). Correlates of parental control and autonomy support in an interdependent culture: A look at Ghana. *Motivation and Emotion, 37*, 79–92. doi: 10.1007/s11031-012-9289-2.
- Meins, E., Fernyhough, C., Fradley, E. ve Tuckey, M. (2001). Rethinking maternal sensitivity: Mothers' comments on infants' mental processes predict security of attachment at 12 Months. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 42*, 637–648. doi: 10.1111/1469-7610.00759.
- Mertesacker, B., Bade, U., Haverkock, A. ve Pauli-Pott, U. (2004). Predicting maternal reactivity/sensitivity: The role of infant emotionality, maternal depressiveness/anxiety, and social support. *Infant Mental Health Journal, 25*, 47–61. doi:10.1002/imhj.10085.
- Mesman, J., van IJzendoorn, M., Behrens, K., Carbonell, O. A., Cárcamo, R., Cohen-Paraira, I., ... Zreik, G. (2016). Is the ideal mother a sensitive mother? Beliefs about early childhood parenting in mothers across the globe. *International Journal of Behavioral Development, 40*, 385–397. doi: 10.1177/0165025415594030.
- Metin-Orta, I., Çorapçı, F., Yağmurlu, B. ve Aksan, N. (2013). Mediation role of effortful control and emotion dysregulation in the link between maternal responsiveness and Turkish preschoolers' social competency and externalizing symptoms. *Infant and Child Development, 22*, 459–479. doi: 10.1002/icd.1806.
- Nederhof, A. J. (1985). Methods of coping with social desirability bias: A review. *European Journal of Social Psychology, 15*, 263–280. doi:10.1002/ejsp.2420150303.
- Newland, R. P., Parade, S. H., Dickstein, S. ve Seifer, R. (2016). The association between maternal depression and sensitivity: Child-directed effects on parenting during infancy. *Infant Behavior and Development, 45*, 47–50. doi: 10.1016/j.infbeh.2016.09.001.
- Nicol-Harper, R., Harvey, A. G. ve Stein, A. (2007). Interactions between mothers and infants: Impact of maternal anxiety. *Infant Behavior and Development, 30*, 161–167. doi: 10.1016/j.infbeh.2006.08.005.
- Öner, N. ve Le Compte, A. (1983). *Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri el kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. J. P. Robinson, P. R. Shaver ve L. S. Wrightsman (Der.), *Measures of personality and social psychological attitudes* içinde (ss. 17–59). San Diego, CA, US: Academic Press. doi: 10.1016/B978-0-12-590241-0.50006-X.
- Pederson, D.R. ve Moran, G. A. (1995). Categorical description of attachment relationships in the home and its relation to Q-sort measures of infant-mother interaction. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 60*, 111–132. DOI: 10.2307/1166174
- Pederson, D. R., Moran, G., Sitko, C., Campbell, K., Ghesquire, K., ve Acton, H. (1990). Maternal sensitivity and the security of infant-mother attachment: A Q-Sort study. *Child Development, 61*, 1974–1983. doi: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb03579.x.
- Peltier, B. D. ve Walsh, J. A. (1990). An investigation of response bias in the Chapman Scales. *Educational and Psychological Measurement, 50*, 803–815. doi: 10.1177/0013164490504008.
- Pereira, A. I. F., Barros, L. ve Mendonc, A. D. (2012). Perceived control and anxiety in school aged children. *The Spanish Journal of Psychology, 15*, 631–637. doi: 10.5209/rev_SJOP.2012.v15.n2.38874.
- Plamondon, A., Akbari, E., Atkinson, L., Steiner, M., Meaney, M. J. ve Fleming, A. S. (2015). Early human development spatial working memory and attention skills are predicted by maternal stress during pregnancy. *Early Human Development, 91*, 23–29. doi: 10.1016/j.earlhumdev.2014.11.004.
- Pluess, M. ve Belsky, J. (2010). Differential susceptibility to parenting and quality child care. *Developmental Psychology, 46*, 379–390. doi:10.1037/a0015203.
- Posada, G., Trumbell, Noblega, M., Plata, S., Pena, P., Carbonell, O. A. ve Lu, T. (2016). Maternal sensitivity and child secure base use in early childhood: Studies in different cultural contexts. *Child Development, 87*, 297–311. doi:10.1111/cdev.12454.
- Posada, G., Carbonell, O. A., Alzate, G. ve Plata, S. J. (2004). Through Colombian lenses: ethnographic and conventional analyses of maternal care and their associations with secure base behavior. *Developmental Psychology, 40*, 508–518. doi: 10.1037/0012-1649.40.4.508.

- Priel, A., Djalovski, A., Zagoory-Sharon, O. ve Feldman, R. (2018). Maternal depression impacts child psychopathology across the first decade of life: Oxytocin and synchrony as markers of resilience. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1–13. doi: 10.1111/jcpp.12880.
- Rai, T. ve Fiske, A. (2010). ODD (observation-and description-deprived) psychological research. *Behavioral & Brain Sciences*, 33, 106–110. doi:10.1017/S0140525X10000221
- Rothbaum, F., Weisz, J., Pott., Kazuo, M. ve Morelli, G. (2000). Attachment and culture: Security in the United States and Japan. *American Psychologist*, 55, 1093–1104. doi: 10.1037/0003-066X.55.10.1093.
- Santona, A., Tagini, A., Sarracino, D., De Carli, P., Pace, C. S., Parolin, L. ve Terrone, G. (2015). Maternal depression and attachment: The evaluation of mother–child interactions during feeding practice. *Frontiers in Psychology*, 6, 1–11. doi: 10.3389/fpsyg.2015.01235.
- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N., Harma, M., Salman, S., Hazan, C., Doğruyol, B. ve Öztürk, A. (2010). Self-reported romantic attachment style predicts everyday maternal caregiving behavior at home. *Journal of Research in Personality*, 44, 544–549. doi: 10.1016/j.jrp.2010.05.007.
- Sidor, A., Kunz, E., Schweyer, D., Eickhorst, A. ve Cierpka, M. (2011). Links between maternal postpartum depressive symptoms, maternal distress, infant gender and sensitivity in a high-risk population. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 5, 1–7. Erişim tarihi (26 Kasım 2018), <http://www.capmh.com/content/5/1/7>.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Lens, W., Luyckx, K., Goossens, L. ve Beyers, W. (2007). Conceptualizing parental autonomy support: Adolescent perceptions of promotion of independence versus promotion of volitional functioning. *Developmental Psychology*, 43, 633–646. doi: 10.1037/0012-1649.43.3.633.
- Spielberger, C.D., Gorsuch, R.C. ve Lushene, R. E. (1970). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. California: Consulting Psychologists Press.
- Stephenson, W. (1953). *The study of behavior: Q-technique and its methodology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sturge-Apple, M. L., Jones, H. R. ve Suor, J. H. (2017). When stress gets into your head: Socioeconomic risk, executive functions, and maternal sensitivity across childrearing contexts. *Journal of Family Psychology*, 31, 160–169. doi: 10.1037/fam0000265.
- Sümer, N. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Culturally relevant parenting predictors of attachment security: Perspectives from Turkey. P. Erdman ve N. Kok-Mun (Der.), *Attachment: Expanding the cultural connections* içinde (ss. 157–179). New York: Routledge Press.
- Sümer, N., Sayıl, M. ve Kazak-Berument, S. (2016). *Anne Duyarlılığı ve çocuklardabağlanma: Anne Duyarlılığı Sınıflama Seti ve Bağlanma Davranışı Sınıflama Seti*. İstanbul: Koç Yayınları.
- Tarabulsky, G. M., Avgoustis, E., Phillips, J., Pederson, D. R. ve Moran, G. (1997). Similarities and differences in mother’s and observer’s descriptions of attachment behaviors. *International Journal of Behavioral Development*, 21, 599–619. doi: 10.1080/016502597384802.
- Tarabulsky, G. M., Bernier, A., Provost, M. A., Maranda, J., Larose, S., Moss, E., Larose, M. ve Tessier, R. (2005). Another look inside the gap: Ecological contributions to the transmission of attachment in a sample of adolescent mother–infant dyads. *Developmental Psychology*, 41, 212–224. doi: edsovi.00063061.200501000.00018.
- Tarabulsky, G. M., Provost, M. A., Larose, S., Moss, E., Lemelin, J. P., Moran, G., Forbes, L. ve Pederson, D. R. (2008). Similarities and differences in mothers’ and observers’ ratings of infant security on the Attachment Q-Sort. *Infant Behavior and Development*, 31, 10–22. doi: 10.1016/j.infbeh.2007.05.002.
- Tester-Jones, M., Mahen, H. O., Watkins, E. ve Karl, A. (2015). The impact of maternal characteristics, infant temperament and contextual factors on maternal responsiveness to infant. *Infant Behavior and Development*, 40, 1–11. doi: 10.1016/j.infbeh.2015.02.014.
- van IJzendoorn M. H., Sagi A. (1999). Cross-cultural patterns of attachment. Cassidy J., ve Shaver P.R., (Der.), *Handbook of attachment* içinde (ss. 713–734). New York, NY: Guilford Press.
- van IJzendoorn, M. H., Vereijken, C. M. J. L., Bakermans-Kranenburg, M. J. ve Rikensen-Walraven, J. M. (2004). Assessing attachment security with the attachment Q-sort: Meta-analytic evidence for the validity of the observer AQS. *Child Development*, 75, 1188–1213. DOI: doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00733.x.
- Verhoeven, M., Junger, M., van Aken, C., Dekovic, M. ve van Aken, M. A. G. (2007). Parenting during toddlerhood: Contributions of parental, contextual and child characteristics. *Journal of Family Issues*, 28, 1663–1691. doi: 10.1177/0192513X07302098.

- Wang, F., Christ, S. L., Mills-Koonce, W. R., Garrett-Peters, P. ve Cox, M. J. (2013). Association between maternal sensitivity and externalizing behavior from preschool to preadolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology, 34*, 89–100. doi: 10.1016/j.appdev.2012.11.003.
- Watson, D., Clark, L. A., Weber, K., Assenheimer, J. S., Strauss, M. E., & McCormick, R. A. (1995). Testing a tripartite model: II. Exploring the symptom structure of anxiety and depression in student, adult, and patient samples. *Journal of Abnormal Psychology, 104*, 15–25. doi: edso-vi.00004468.199502000.00002.
- Yalçın, H. (2013). Anne-çocuk iletişimi eğitiminin etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28*, 179–194.
- Yagmurlu, B. ve Altan, O. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development, 19*, 275–296. doi:10.1002/icd.646.
- Zabala, A. (2014). qmethod: A package to explore human perspectives using Q methodology. *The R Journal, 6*, 163–173. <http://journal.r-project.org/archive/2014-2/zabala.pdf>.

Summary

Naturally Occurring Variations in Maternal Caregiving in Turkey and Associations with Psychological Distress: An Observational Study

Özlü Aran
University of Denver

Ayşe Büşra İplikçi
Akdeniz University

Emre Selçuk
Sabancı University

Gül Günaydın
Sabancı University

The quality of caregiving in mothers, who are usually the most common primary caregivers, is a matter of maternal behaviors in response to the signals of infants. Thus, Ainsworth et al. (1978) suggests that in order to understand whether a caregiver is sensitive or not, promptness and appropriateness of her responses to infant signals are the topic of interest.

There are various methods to examine maternal caregiving behaviors such as self-reports or short observations. However, those methods could be problematic due to social desirability bias or external validity issues. Therefore, a very promising method to reveal diverse set of caregiving behaviors is to observe mothers in naturalistic settings so that researchers can measure various behaviors and mother-infant interactions.

Great amount of the literature posits maternal caregiving sensitivity as a universal concept that is above and beyond cultural differences (Bornstein et al., 1992; van Ijzendoorn, & Sagi, 1999). However, it has been shown that there might be small differences in maternal caregiving behaviors among cultures (Broesch, Rochat, Olah, Broesch, & Henrich, 2016). Many studies use materials developed to measure Western samples, but it is highly important to test maternal caregiving behaviors across different cultural contexts, such as within Turkey, to understand potential variations in those behaviors.

In addition, psychological distress is an important predictor of sensitive caregiving in mothers. Maternal anxiety and depression are negatively correlated with sensitive caregiving. Specifically, while mothers with anxiety show less warmth towards their offspring (Pereira, Barros, & Mendonc, 2012), mothers diagnosed with depression tend to interact less with their children (Ferber, Feldman, & Makhoul, 2008). Moreover, co-occur-

rence of both anxiety and depression is also associated with low maternal responsiveness (Candelaria, Teti, & Black, 2011; Plamondon et al., 2015).

To our knowledge, there is no study that measures maternal caregiving in mothers of one-year-olds within the cultural context of Turkey by using naturalistic observation. Therefore, overarching goal of this study is to reveal naturally occurring variation in maternal caregiving behaviors in this sample by using a valid and reliable home observation method. In addition, depression and anxiety are usually reported to comorbid, especially in primary care settings (Clark & Watson, 1991). Therefore, in this study, depression and anxiety are examined as a composite score called as psychological distress. We aim to examine the associations of those naturally occurring variations in maternal caregiving with maternal psychological distress symptoms.

Method

Participants

One hundred and twelve mother-infant dyads participated in this study. All mothers were married and living with their husbands at the time of the study. The mean age of mothers was 30.14 years ($SD = 4.07$, range = 20-41) and infants was 10.48 months ($SD = 1.67$, range = 7-13). The last completed educational degree was primary or secondary school for 21 (18.74%) of mothers, high school for 17 (15.18%), community college for 15 (13.39%), and college or higher education for the rest 59 (52.68%) of the mothers. At the time of the study, 51 mothers (45.54%) reported being housemakers, 3 (2.68%) were unemployed, and 55 (49.11%) were working while 3 (2.68%) did not report informa-

tion on work status. The mean household monthly income was 4663.43 Turkish Liras ($SD = 3013.47$, $range = 600-12500$).

Materials

Maternal Behavior Q-Set (Pederson & Moran, 1995; Selçuk et al., 2010). The Maternal Behavior Q-Set (MBQS) was used to assess maternal sensitivity via natural observation. It is a sorting system that includes 90 items that hold statements about caregiving behaviors in the context of caregiver-infant interactions. Two observers coded behaviors of mothers separately after home visits. Mean inter-rater reliability among observers was .85 ($SD = .08$).

Edinburgh Postnatal Depression Scale (Cox, Holden, & Sagovsky, 1987; Engindeniz et al., 1997). The scale aims to measure depressive symptoms of mothers. It consists of 10 items evaluated on 4-point scale. The internal consistency of the scale for this study was .75.

Trait Anxiety form of State-Trait Anxiety Inventory (Spielberger, Gorsuch, & Luschene, 1970; Öner and Le Compte, 1983). In this study, only the Trait Anxiety scale of State-Trait Anxiety Inventory (STAI) was used. The scale consists of 20 items that are evaluated on a 4-point Likert scale, 1 as “almost never” and 4 as “almost always”. The internal consistency of the scale for this study was .83.

Procedure

After the approval was obtained from the University Ethics Committee, 112 home visits were carried out in five cities in Turkey (Ankara, Izmir, Antalya, Mugla, Istanbul). During home visits both natural observation and survey methods were used. After mothers signed informed consents, researchers spent approximately three hours in every visit ($M = 186.64$ min., $SD = 17.81$ min.). Except 11 visits, all visits were carried out by any two observers within a total of eight observes (Due to some logistic strains, there was only one observer in six visits while the rest five visits were carried out with three observers with respect to training purposes. The results were the same when those 11 visits were discarded). Before the end of the visits, researchers asked mothers to fill the questionnaires. After the sessions ended, each observer independently coded the MBQS items to evaluate caregiving behaviors of the mother participants.

Data Analysis

In order to reveal behavior patterns of mothers, Q-factor analysis method, developed especially for q-sorted data, was used. The Q-factor analysis is a by-person factor analysis, which is used to identify groups of participants who make sense of a pool of

items in comparable ways. Therefore, mothers were treated as variables whereas, the MBQS items were treated as cases. R-project, “qmethod” package was used (Zabala, 2014) for analysis of the data. To test the associations of maternal caregiving profiles with maternal psychological distress symptoms, anxiety and depression, simple regression analyses were run separately for each symptom and profile. In addition to analysing anxiety and depression independent from each other, the association between the composite score of both variables named as psychological distress and caregiving profiles was tested in order not to miss a potential covariance.

Results

Q-factor analysis revealed two different maternal caregiving profiles (Correlation between factors, $r = .32$). The first factor, named as *warmth/responsiveness* profile, describes mothers who were responsive to their infants' needs and demands, enjoyed intimate interactions with their infants, and followed the pace of the infants during interactions. The second profile, *indifference/alooness*, describes mothers who were indifferent to the needs of their infants, and responded only if the infants persistently demanded attention. Further analysis revealed that when anxiety and depression were analyzed together to predict maternal caregiving profiles, their independent effects disappeared possibly due to shared variance between these two variables. Thus, maternal psychological distress, a composite score of both trait anxiety and postpartum depression, was created and it predicted the *indifference/alooness* caregiving profile ($\beta = .23$, $t = 2.46$, $p = .016$, 95 % CI [.008, .074]), but not the *responsiveness/warmth* profile ($\beta = -.16$, $t = -1.65$, $p = .103$, 95 % CI [-.079, .007]). These results support the idea that psychological distress is related to lower responsiveness among mothers.

Discussion

The current study aimed to reveal maternal caregiving profiles in Turkey with a natural observation measure high on external validity. To our knowledge, this study is the first using this method with one year old infants in Turkey. In addition, unlike the previous studies, we tried to consider cultural differences. Hence, we did not make a comparison between our sample and Western maternal sensitivity standards. Instead, we conducted a within-sample evaluation that compared the participants in the sample with each other. For the last step, the relationship between maternal profiles and maternal psychological distress was tested.

Previous studies that focused on maternal behavior in Turkey used either self-reports or short interaction videos as measurement tools (Gölbaşı, & Eğri, 2010; Yalçın, 2013; Yağmurlu & Altan, 2010). Those which used long-term interaction measures, on the other hand, studied young children between the age two and five years (Metin-Orta, Corapci, Yağmurlu, & Aksan, 2013; Selçuk et al., 2010; Sümer, Sayıl, & Kazak-Berument, 2016). In this study, the participants were mothers who had infants between the age of seven and 13 months, an age group that the MBQS has not been used so far in Turkish cultural context.

One of the biggest strengths of natural observation is high external validity. It also enables observers to see a large repertoire of daily behaviors between mother and infant. In that sense, the MBQS offers a valid measure of natural observation. Because the MBQS procedure requires two independent observers at every visit, it promotes high reliability. The classic MBQS analysis is a comparison between averaged ratings given to a mother by two observers and ideal mother criterion constituted by experts. However, the difference of the current study is that instead of using ideal maternal behavior criteria, which reflects Western standards, averaged ratings given to the mothers were compared with each other. The method used in the current study enables us to see variations in caregiving behavior clearly. Indeed, the method revealed that mothers in our sample were distributed in two different behavioral profiles rather than one global dimension. The first profile, named as *warmth/responsiveness*, describes mothers who were engaged, animated during interactions with their infants, and available to infant needs. Those mothers responded frequently to both negative and positive signals of the infants, had close contact, and enjoyed the interactions. On the other hand, the mothers in the second profile, *indifference/alooness*, interacted with the infants only when the infants consistently sought support. In other words, those mothers were low in emotional availability as they were only available when the infant signals were prolonged. Except for essential needs, those mothers tended to miss many signals from the infants, did not frequently engage in spontaneous interaction, and usually used an object or food as a medium of interaction. Behaviors defined in the *indifference/alooness* profile might be due to insufficient awareness of infant emotional needs.

The current study also investigated whether maternal anxiety and depression were related to maternal caregiving behavior profiles exhibited by the sample. Although anxiety and depression share common symptoms, general assumption is that they differ from each other (Beurs, Hollander-Gijsman, Helmich, & Zitman, 2007; Brown, Chorpita, & Barlow, 1998; Joiner, Catan-

zaro, & Laurent, 1996). Similar to this view, the Tripartite Model of Anxiety and Depression (Clark & Watson, 1991) suggests that anxiety and depression reveal a three factorial structure. The first two factors are constituted by unique symptoms of the two variables and the third involves common symptoms of anxiety and depression. They argue that those common symptoms are the reason for anxiety and depression showing a high correlation and sharing variance in measurements. Similarly, in the current study the correlation between anxiety and depression was .69. Their independent effects in maternal caregiving were disappeared when they were analyzed simultaneously in the same model. Therefore, in the current study we created a maternal distress variable as a composite of anxiety and depression and tested the link between maternal psychological distress and maternal caregiving profiles. It was only related with the *indifference/alooness* profile. This finding is consistent with the literature documenting a negative association between psychological distress and maternal responsiveness (Kertz, Smith, Chapman, & Woodruff-Borden, 2008; Tester-Jones, Mahen, Watkins, & Karl, 2015). In addition, there are many studies that show no relationship between maternal distress and maternal responsiveness (Ciciolla, Crnic, & West, 2013; Logsdon et al., 2014; Tarabulsy et al., 2005). Similarly, maternal distress in this study was not significantly associated with the *responsiveness/warmth* profile that is very similar in quality to maternal responsiveness depicted in studies using one-dimensional behavioral description. *Indifference/alooness* profile, which was significantly related to distress, demonstrated more negative set of behaviors than *responsiveness/warmth*. This may give rise to questions of why distress predicted the second profile only. Before having an answer to this question, it should be noted that these two profiles are not the opposites of each other. For example, both mothers in the two profiles responded to infants' needs a certain amount. What differs is that the mothers in the second profile might take more time to see those demands signaled by the infants. Therefore, we cannot conclude that those profiles have a bidirectional fashion; instead, interactions of mothers in the *responsiveness/warmth* profile can be said to create a more positive atmosphere. This is consistent with the finding that while maternal distress (especially depression) has a very weak relation with positive caregiving behaviors, it predicts negative caregiving behaviors (Lovejoy, Graczyk, O'hare, & Neuman, 2000).

This study showed that the concept of maternal responsiveness at the age of one year is observable in Turkey just like in Western populations with probably culture-dependent differences. The MBQS also can be used as a reliable measure of caregiving behavior at the

age of one and younger in Turkey. However, it is recommended for future research that aims to use the MBQS in a classic fashion to form a culturally-specific responsiveness criteria. Comparing the sample with culturally ideal standards will reveal more reliable results.

The results of this study may be important for intervention programs focusing on caregiving behaviors. Intervention programs usually measure maternal caregiving depending on one dimension and deliver the intervention to mothers who show low responsiveness. However, this study shows caregiving behaviors are manifested in more than one dimension in Turkey. Therefore, treating the data as it has only one dimension may prevent us to see naturally occurring caregiving profiles in the population. Lack of knowledge about the population might lead to decreases in efficiency of intervention programs. This study showed that those who needed support both for psychological stress and caregiving are the only mothers who were in the second caregiving profile (*indifference/aloofness*). Interventions focusing only on those mothers would be both cost saving and time efficient. Implementing the most efficient intervention is highly important especially during the first year of life, a sensitive period for emotional development.